

Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
Journal of Sakarya University Faculty of Theology

ISSN: 2146-9806 | e-ISSN: 1304-6535

Cilt/Volume: 23, Sayı/Issue: 43, Yıl/Year: 2021 (Haziran/June)

Medine’de Ashaba Ait Evler: Hz. Ebû Bekir Örneği

The Houses of the Companions in Madīna: A Case of Abū Bakr

Firdevs Yıldız

Doktora Öğrencisi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İslam Tarihi ve Sanatları Ana Bilim Dalı – Ph.D. Candidate, Sakarya University, Institute of Social Sciences, Department of Islamic History and Arts

firdevsyildiz@sakarya.edu.tr <https://orcid.org/0000-0001-9653-1102>

Levent Öztürk

Prof. Dr., Sakarya Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, İslam Tarihi Ana Bilim Dalı – Prof. Dr., Sakarya University, Faculty of Theology, Department of Islamic History

leventozturk@outlook.com <https://orcid.org/0000-0002-4741-0125>

Makale Bilgisi – Article Information

Makale Türü/Article Type: Araştırma Makalesi/ Research Article

Geliş Tarihi/Date Received: 01/02/2021

Kabul Tarihi/Date Accepted: 10/05/2021

Yayın Tarihi/Date Published: 15/06/2021

Atf/Citation: Yıldız, Firdevs – Öztürk, Levent. “Medine’de Ashaba Ait Evler: Hz. Ebû Bekir Örneği”. *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 23/43 (2021), 81-108. <https://doi.org/10.17335/sakaifd.872066> .

İntihal: Bu makale, *iThenticate* yazılımı ile taranmış ve intihal tespit edilmemiştir. Plagiarism: This article has been scanned by *iThenticate* and no plagiarism detected.

Copyright © Published by Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi – Sakarya University Faculty of Theology, Sakarya/Turkey.

Medine’de Ashaba Ait Evler: Hz. Ebû Bekir Örneği

Öz

Medine’ye hicret eden Muhacirler tıpkı Hz. Peygamber gibi Ensar’ın evlerinde geçici olarak ikamet ettiler, Kubâ ve Medine’de evi müsait olan kişilerin yanlarında kaldılar. Hz. Peygamber ile Medine’ye hicret eden Hz. Ebû Bekir de Âliye’nin başlangıcı kabul edilen Sünh bölgesinin Benî Hârise Mahallesi’nde misafir oldu ve bir süre sonra kendisine burada bir ev tahsis edildi. Hz. Ebû Bekir Benî Hârise Mahallesi’nde zikri geçen bu evi dışında zamanla Mescid-i Nebevî’nin doğu ve batı cihetinde iki eve daha sahip oldu. Bu çalışmada Hz. Ebû Bekir’e ait olan evlerle ilgili rivayetler ele alınacaktır. Bu bağlamda Hz. Ebû Bekir’in evlerini nasıl edindiği, bu evlerde ne kadar ikamet ettiği, kendisiyle birlikte kimlerin kaldığı ve bu evlerin âkıbeti hakkında bilgi verilecektir. Bu çalışma, Medine’ye hicret eden Muhacirler’in mesken sorunlarını nasıl çözdüklerini görmemize imkân tanıyacaktır. Ayrıca bu evlerle ilgili tespitler, Medine’deki sosyal yaşama dair bazı ayrıntıları da ortaya koyacaktır. Makalede elde edilen veriler Hz. Peygamber’in vefatına yakın Hz. Ebû Bekir’in bir eviyle ilgili söylediği “Onun kapısı dışındaki kapıları kapatın.” sözlerini de daha berrak bir şekilde anlamamıza yardımcı olacaktır.

Anahtar Kelimeler: İslam Tarihi, Hz. Ebû Bekir, İskân, Sünh, Zükâku’l-Bakî, Süddü’l-Ebvâb.

The Houses of the Companions in Madīna: A Case of Abū Bakr

Abstract

The immigrants who arrived in Medīna settled temporarily in the houses of the Ansār, like the Prophet, and they lived with those whose houses were available in Qubā and Madīna. Abū Bakr, accompanied by the Messenger, immigrated to Madīna. When he came to Madīna, he became a guest in the Banī Hārisah neighborhood in the al-Sunḥ region, where was accepted the start of the Âliya region, and after a while, he was given a home there. Apart from the house in the Banī Hārisah area, Abū Bakr had two other houses on the east and west side of the Prophet’s Mosque. In this study, riwāyahs about the houses belonging to Abū Bakr will be discussed. In this context, information will be given about how Abū Bakr acquired his houses, how long he lived in these houses, who lived with him and the fate of these houses. This study will enable us to see how Muhācirūn, who migrated to Madīna, solved their housing problems. In addition, the findings of these houses will reveal some details about the social life in Madīna. This article will provide a better understanding of the Prophet’s words about the house of Abū Bakr near his death: “Close all the doors except for him”.

[You may find an extended abstract of this article after the references.]

Keywords: Islamic History, Abū Bakr, Housing, al-Sunḥ, Zuqāq al-Bakī, Sudd al-Abwāb.

Giriş

Hz. Ebû Bekir Medine’ye hicret ettikten sonra diğer bazı Muhacirler gibi önce Kubâ’da Külsûm b. Hidm’in (ö. 2/624) evinde konakladı.¹ Daha sonra Âliye bölgesinde bulunan Benî Hârise Mahallesi’nde misafir oldu. Kısa bir süre sonra Benî Hârise kabilesine mensup olan Hârice b. Zeyd b. Ebî Züheyr el-Hazrecî (ö. 3/625) kızı Habîbe’yi, Hz. Ebû Bekir ile evlendirdi ve Sünh bölgesinde kendisine bir ev tahsis etti. Böylece Hz. Ebû Bekir’in Medine’ye geldikten sonra sahip olduğu ilk ev sıhriyet yoluyla gerçekleşmiş oldu.

1 Ebû’l-Hasen Nûrûddîn Alî b. Abdillâh b. Aḥmed b. Alî el-Hasenî es-Semhûdî, *Vefâü’l-vefâ*, nşr. Kâsım es-Sâmerrâî (Mekke: Mevsû’atü’l-Ḳur’ân li’t-Türâsi’l-İslâmî, 2001), 1/424-425.

Muhacirler Medine'ye hicret ettikten sonra bir müddet Ensar tarafından misafir edildi. Zaman içerisinde Ensar'dan bazı kimseler sahip oldukları arazi ve evlerden bir kısmını Hz. Peygamber'e hibe etti. Hz. Peygamber de söz konusu ev ve arazileri ihtiyacı olan sahâbîlere vermek suretiyle iskân problemini çözmeye çalıştı. Bu tahsisten faydalanan sahâbîlerden birisi de Hz. Ebû Bekir'di.² Hz. Peygamber ona Mescid-i Nebevî'nin doğu ve batı cihetinde olmak üzere farklı zamanlarda iki arsa verdi. Hz. Ebû Bekir bu arsalarla ev yaptı. Böylece onun biri Sünh bölgesinde ikisi Mescid-i Nebevî'nin çevresinde olmak üzere üç evi oldu.

Hz. Ebû Bekir'in evleri hususunda aktarılan bilgiler klasik kaynaklarda dağınık bir şekilde yer almaktadır. Günümüzde ise bu konuyla ilgili yapılmış müstakil bir çalışma bulunmamaktadır. Ancak Hz. Peygamber dönemi Medinesi'nde iskân meselesi çerçevesinde sahâbe evlerine temas eden birkaç çalışma mevcuttur. Bunlardan Muhammed İlyâs Abdülğanî tarafından yazılan *Büyük'ü's-Sahâbe*³ adlı eser, sahâbî evlerine dair müstakil bir incelemedir. Ne var ki bu kitapta Hz. Ebû Bekir'in evlerine dair aktarılan bilgiler, klasik kaynaklarda yer alan birkaç rivayetten ibarettir. İskân konusunda yapılmış bir diğer çalışma ise Tahsin Koçyiğit'e aittir.⁴ Ancak söz konusu araştırmada Medine'deki iskânın ele alındığı birinci bölümde sunulan mâlûmat İbn Şebbe, Semhûdî ve Abdülğanî'nin sunduklarından ileriye geçmemektedir. Hz. Ebû Bekir'in hayatını müstakil olarak ele alan çok sayıda çalışma mevcut olduğu gibi 2019'da onunla ilgili müstakil bir sempozyum da düzenlenmiştir.⁵ Söz konusu çalışmalarda Hz. Ebû Bekir'in faziletiyle ilgili anlatımlar ön plana çıkmakta onun ve ailesinin yaşam alanı ve evleri hakkında herhangi bir detaya yer verilmemektedir. Bu çalışmalarda Hz. Ebû Bekir'in evlerinden biri hakkında söylenen "Süddü'l-Ebvâb" hadisi zikredilirken sadece onun üstünlüğünü vurgulamakla yetinilmekte, ilgili evin konumu, sâkinleri ve âkıbeti ile ilgili detay sunulmamaktadır. Netice itibarıyla tüm çalışmalarda Hz. Ebû Bekir'in evlerine dair yeterli malzeme bulunmamaktadır.

- 2 Kendisine ev veya arsa verilen sahâbîler için bk. Ebû Abdullah Muhammed b. Sa'd, *Kitâbü't-Tabakâti'l-kebir*, thk. Ali Muhammed Ömer (Kahire: Mektebetü'l-Hancî, 2001), 3/126, 160, 232, 4/18, 42, 5/27-28; Ebû Zeyd Ömer b. Şebbe en-Nümeyrî, *Târîhu'l-Medîne*, nşr. Fehîm Muhammed Şeltût (Cidde: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1978), 1/127, 230, 259; 3/955; Ebû't-Tâhîr Mecdüddîn Muhammed b. Ya'kûb b. Muhammed el-Firûzâbâdî, *el-Meğânimu'l-metâbe*, nşr. Heyet (Medine: Merkezü Buhûs ve Dirâsât 2002), 265; Semhûdî, *Vefâu'l-vefâ*, 3/44, 45.
- 3 Muhammed İlyâs Abdülğanî, *Büyük'ü's-şahâbe haule'l-Mescidi'n-Nebevi's-Şerîf* (Medine: Mektebetü Melik Fehd el-Vataniyye 1999), 9.
- 4 Tahsin Koçyiğit, *İslâm Tarihinin İlk Yıllarında (H. 1-41 / M. 622-661) İskân* (İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Doktora Tezi), 2006.
- 5 Meselâ bk. Muhammed Abdülfettâh Şerefüddîn, *Ebû Bekir's-şiddîk ve benûhû* (Kahire: Mektebetü'l-Arab, ts.); Ali et-Tahtâvî, *Ebû Bekir es-şiddîk* (Cidde: Dâru'l-Minâre, 1982); Mecdî Fethî, *Sahîhu't-tevşîk fi sîreti Ebû Bekir's-şiddîk* (Kahire: Dâru's-Sahâbe, 1996); Ali Aksu (ed.), *Hazreti Ebu Bekir Sempozyumu*, (Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, 2019).

Medine’de Hz. Ebû Bekir’e ait evleri tespit amacını taşıyan bu çalışmada elde edilen veriler, hadis tekniği ve tarihî tenkit metoduyla kritize edilmiştir. Daha sonra karşılaştırma ve değerlendirme yöntemlerinden istifade edilmek suretiyle ortaya çıkan veriler analiz edilmiştir. Elde edilen çıkarımların daha iyi anlaşılabilmesi için krokilere yer verilmiştir.

1. Benî Hârise Mahallesi’ndeki Ev

Benî Hârise, Hazrec kabilesinin bir boyu olup Medine’nin Âliye bölgesinde Sünh mevkiinde meskûndu. Kaynaklarda yer aldığına göre Evs ve Hazrec kabileleri Yesrib’e ilk geldiklerinde bir kısmı Âliye bölgesine diğer bir kısmı Sâfile⁶ bölgesine, bazıları da Medine’de meskûn Yahûdî mahallelerine yerleşti.⁷ Zamanla Evs ve Hazrec kabilelerinin bazı kolları şehrin iç kısımlarına doğru taşınırken⁸ bazıları ise yerlerinde kalmayı tercih etti. Âliye bölgesinde ikamet etmeye devam edenler arasında Hazrec kabilesine mensup Benî Hârise kolu da bulunuyordu. Söz konusu mahalleyle ilgili Semhûdî’nin (ö. 911/1506) İbn Zebâle’den (ö. 199/814) aktardığı bir bilgiden Hâriseoğulları’nın, Medine’nin Avâlî denilen bölgesinde Buthân Vadisi’nin doğu tarafına bakan bir alana yerleşmiş oldukları anlaşılmaktadır.⁹ Hâriseoğulları’na adını veren Hâris b. Hazrec’in ikiz oğulları Zeyd ve Cüşem’in Sünh adını verdikleri taştan bir kale (utum) inşa etmelerinden dolayı bu bölgeye Sünh adı verildi.¹⁰ Mescid-i Nebevî’ye bir fersah¹¹ uzaklıkta olan bu bölge,¹² Benî Hârise Mahallesi’nin girişi ve aynı zamanda Âliye bölgesinin başlangıcıydı.¹³

Hz. Ebû Bekir, Hz. Peygamber ile hicret ettikten sonra ilk olarak Kubâ’da¹⁴ Külsûm b. Hidm’in evinde konakladı.¹⁵ Hz. Peygamber Medine’ye geldiğinde

-
- 6 Sâfile Medine’nin Şam cihetinde yer alan bir bölgesidir. Bk. Semhûdî, *Vefâü’l-vefâ*, 4/314.
- 7 Semhûdî, *Vefâü’l-vefâ*, 1/320-325.
- 8 Muhammed b. Ahmed es-Sa’dî el-Medenî el-Maţarî, *et-Ta’rif bi-mâ eneseti’l-hicre min me’âlimi dâiri’l-hicre*, thk. Süleyman er-Ruhaylî (Riyâd: Dâru’l-Melik Abdül’azîz 2005), 170; Semhûdî, *Vefâü’l-vefâ*, 1/328-330, 343.
- 9 Semhûdî, *Vefâü’l-vefâ*, 1/356.
- 10 Semhûdî, *Vefâü’l-vefâ*, 1/356-357.
- 11 Fersah: Eskiden yol ölçme mesafesi olarak kullanılan bu tabir, Arap kültüründe 5.985 km’ye denk gelmektedir. Bk. Yusuf Halaçoğlu, “Fersah”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1995), 12/412.
- 12 Ebû İshâk İbrâhîm b. İshâk el-Harbî el-Bağdâdî, *Kitâbü’l-menâsik ve emâkinü’l-ţuruki’l-hac*, nşr. Hâmed el-Câsir (Riyad: Dâru’l-Yemâme, 1969), 401; Ebû Muhammed ‘Alî b. Ahmed b. Hazm el-Endelusî, *Cemheretu ensâbi’l-‘Arab*, nşr. Lecnetü min Ulemâ (Beyrut: Dâru’l-Kütübü’l-İlmiyye, 1983), 361; Semhûdî, *Vefâü’l-vefâ*, 1/356.
- 13 Semhûdî, *Vefâü’l-vefâ*, 1/356.
- 14 Kubâ Medine’nin Âliye bölgesinde bulunan bir köydür. Bu bölge bahçeleri ve hurmalıkları ile bilinmektedir. Bk. Semhûdî, *Vefâü’l-vefâ*, 4/424.
- 15 Ebû Muhammed ‘Abdülmelik b. Hişâm el-Himyerî, *es-Sîretü’n-nebeviyye*, nşr. Muştafâ es-Sakka vd. (Mısır: Mektebetü Muştafâ el-Bâbî’l-Halebî, 1955), 1/493; Semhûdî, *Vefâü’l-vefâ*, 1/424-425.

Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin evinde misafir olurken¹⁶ Hz. Ebû Bekir, Sünh mevkiinde ikamet eden Benî Hârîse kabilesine mensup Hubeyb b. İsfâf veya Hârîce b. Zeyd'in yanında kaldı.¹⁷

Hz. Ebû Bekir burada bir süre kaldıktan sonra Hârîce b. Zeyd'in kızı Habîbe ile evlendi. Hz. Ebû Bekir'e bu evlilikten sonra hanımının kabilesi tarafından Sünh bölgesinde bir ev tahsis edildi ve böylece yeni bir düzen kurması sağlandı.¹⁸ İbn Asâkir'in (ö. 600/1203) *Târîhu Dımaşk* adlı eserinde rastlanılan bir bilgiden söz konusu evin kıldan yapılmış bir hücre olduğu anlaşılmaktadır.¹⁹ Böylece Hz. Ebû Bekir'in Medine'deki ilk evi sıhriyet yoluyla elde edilmiş oldu. Aşağıda zikredeceğimiz gelişmelerden anlaşıldığına göre, daha sonra bu eve birtakım ilaveler yapıldı.

Hz. Ebû Bekir'in Sünh'teki bu evinde kısa veya uzun süreli olmak üzere birçok kişinin kaldığı zikredilmektedir. Bunlardan en bilineni Hz. Ebû Bekir'in hicret esnasında Mekke'de kalan ve bir süre sonra Medine'ye getirilen eşi Ümmü Rûman ve çocuklarıdır. İbn Sa'd'ın (ö. 230/845) *et-Tabakâtü'l-kübrâ* adlı eserinde yer alan bilgilere göre Hz. Âişe (ö. 58/678), hicretin ikinci yılı Receb ayında Medine'ye getirildiklerinde Mescid-i Nebevî'nin ve etrafındaki evlerin inşasına şahit olduğunu belirtmektedir.²⁰ Rivayetin devamında Hz. Peygamber'in ailesinin bu evlerde ikamet ettikleri, Hz. Âişe'nin, annesi Ümmü Rûman'ın (ö. 6/628), kız kardeşi Esmâ'nın (ö. 73/692) ve erkek kardeşi Abdullah'ın (ö. 11/633) Hz. Ebû Bekir'in Sünh'teki evinde kaldıkları zikredilmektedir.²¹ O süreçte Hz. Ebû Bekir'in tüm iyâlini tek bir evde toplaması onun Sünh dışında Medine'de başka bir eve sahip olmadığını göstermektedir.

Hz. Ebû Bekir'in iyâlinin Sünh'teki evinde kalanlar arasına bir müddet sonra torunu Abdullah b. Zübeyr de katıldı. Hz. Ebû Bekir'in kızı Esmâ hicret

16 Semhûdî, *Vefâü'l-vefâ*, 1/447, 448, 450.

17 İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 3/160; İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, 1/493; İbn Hazm, *Cevâmi'u's-sîre*, nşr. İhsan Abbâs (Mısır: Dâru'l-Me'ârif, 1900), 93; Semhûdî, *Vefâü'l-vefâ*, 1/432.

18 İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 3/160; İbn Hazm, *Cemheretu ensâbi'l-'Arab*, 361; Ömer b. Şebbe, *Târîhu'l-Medîne*, 1/149, 243.

19 Ebû'l-Kâsım Alî b. el-Hasen b. 'Asâkir, *Târîhu Dımaşk*, nşr. Amr b. Gurâme el-Umrevî (Dımaşk: Dâru'l-Fikr, 1995), 69/15.

20 İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 1/203; Ahmed b. Yahyâ b. Câbir el-Belâzürî, *Ensâbü'l-eşraf*, thk. Süheyl Zekkâr - Riyâd ez-Ziriklî (Beyrut: Dâru'l-Fikr 1996), 1/269; Ebû Hâtım Muhammed b. Hibbân el-Büstî, *es-Sîretü'n-nebeviyye ve aḥbâru'l-ḥulefâ*, nşr. Azîz Bey vd. (Beyrut: el-Kütübü's-Sekâfiyye, 1996), 1/144; Ebû Ömer Yûsuf b. 'Abdullâh b. Muhammed b. 'Abdülberr el-Kurtubî, *el-İstî'âb fi ma'rifeti'l-aḥbâb*, nşr. 'Alî Muhammed el-Becâvî (Beyrut: Dâru'l-Cil, 1992), 4/1937; Semhûdî Hz. Peygamber'in iyâlinin Hârîse'nin evlerinde kaldığını belirtmektedir. Bk. Ebû'l-Hasen Alî b. Abdullah es-Semhûdî, *Hulâsetü'l-vefâ bi aḥbâri dâri'l-Muştafâ*, nşr. Muhammedü'l-Emîn Muhammed Maḥmûd Ahmed el-Cekînî (Dımaşk: Mektebetü'l-İlmiyye, 1972), 1/615.

21 İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 10/158; İbn 'Asâkir, *Târîhu Dımaşk*, 3/196.

ettiği esnada hamileydi. Medine'ye geldiğinde babasının evine yerleşti ve Abdullah b. Zübeyr'i Şevvâl ayında doğurdu.²²

Hız. Ebû Bekir'in Sünh'te bulunan evinde yaşananlarla ilgili kaynaklara yansıyan bilgiler oldukça sınırlı olmakla birlikte Hız. Âişe'yle ilgili dikkat çekici bir ayrıntı bulunmaktadır. Buna göre Hız. Âişe Medine'ye hicret ettikten sonra Sünh'te kaldığı sırada zayıf düşüp hastalandı. Annesi Ümmü Rûman ise kızının güçlenmesi ve kilo alması için ona hurma ve acur yedirdi, dökülen saçlarını kuvvetlendirmek için cümeyme otu verdi.²³ Hummâ olan Hız. Âişe, bir ay süren hastalığını atlattıktan sonra Hız. Peygamber ile evlendi. Hatırlanacağı üzere Hız. Peygamber ile Hız. Âişe'nin nikâhı Mekke'de kıyılmıştı.²⁴ Hastalık sürecinden dolayı Hız. Âişe'nin evliliğinin tehir edildiğini düşünen Hız. Ebû Bekir, Hız. Peygamber'e eşlerine neden hücre yaptırmadığını sordu. Hız. Peygamber mehir parası olmadığı için eşlerine ev yaptıramadığını ifade edince Hız. Ebû Bekir ona on iki ukiyye civarında malî destekte bulundu. Hız. Peygamber de aldığı bu parayla Hız. Âişe'nin hücrelerini yaptırdı.²⁵ Tüm hazırlıklar tamamlandıktan sonra Hız. Peygamber Hız. Âişe'yi almak üzere Hız. Ebû Bekir'in Sünh'te bulunan evine gitti.²⁶ Nihayetinde Hız. Peygamber ve Hız. Âişe Bedir Gazvesi'nden sonra Şevvâl ayında dünya evine girdi.²⁷ Böylece Hız. Ebû Bekir'in Sünh'teki evinden ayrılan ilk kişi Hız. Âişe oldu.

Ümmü Rûman, Esmâ ve Abdullah'ın ise hicretin 2. yılı Şevvâl ayına kadar Sünh'te kaldıkları açık olmakla birlikte Sünh bölgesinden ne zaman ayrıldıkları hususu net değildir. Ancak söz konusu tarihten sonra Hız. Peygamber tarafından Hız. Ebû Bekir'e Mescid-i Nebevî'nin yakınında bir ev verildiği ve Sünh'te ikamet eden ailesini buraya yerleştirdiği anlaşılmaktadır. Her ne kadar söz konusu tahsisatin ne zaman gerçekleştiği tam olarak bilinmese de Hız.

22 İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 6/474; Ebû'l-Fidâ' İsmâil b. 'Ömer b. Keşîr ed-Dımaşkî, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, nşr. Muştafâ 'Abdülvâhid (Dâru'l-Ma'rife, Beyrut 1976), 2/143; İbn 'Asâkir, *Târîhu Dımaşk*, 28/159; Beğâvî Ebû'l-Kâsım 'Abdullâh b. Muḥammed, *Mu'cemu's-şahâbe*, nşr. Muḥammedü'l-Emîn Muḥammed Maḥmûd Ahmed el-Cekîni (Kuveyt: Mektebetü Dâri'l-Beyân, 2000), 3/515; Abdullah b. Zübeyr'in doğum tarihi için bk. İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 2/31; İbn Hibbân, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, 1/149; İbn 'Asâkir, *Târîhu Dımaşk*, 28/155; Esmâ'nun nerede doğum yaptığına dair tartışmalar için bk. İbn 'Asâkir, *Târîhu Dımaşk*, 69/15, 28, 159; Ebû Ubeyd Abdullah b. Abdülazîz el-Bekrî el-Endelüsî, *Mu'cem mâ ista'cem min es-mâi'l-bilâdi ve'l-mevâdi*, nşr. Muştafâ es-Sakka (Beyrut: 'Âlemü'l-Kütüb 1983), 3/760.

23 Buḥârî, "Kitâbü Menâkibi'l-enşâr", 63 (No. 3894).

24 Müslim, "Kitâbü'n-Nikâh", 16.

25 Ebû 'Abdullâh Muḥammed b. Abdullâh b. Muḥammed Ḥâkim en-Nisâbü'rî, *el-Müstedrek ale's-Sahîhayn*, nşr. Muştafâ 'Abdulkâdir 'Atâ (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1990), 4/5, 85, 8/20; Ebû'l-Kâsım Abdurrahman b. 'Abdullâh b. Ahmed es-Süheylî, *er-Ravdû'l-üniüf fi şerhi's-Sîreti'n-nebeviyye*, thk. Ömer Abdüsselâm es-Selâmî (Beyrut: Dâru İhyâit-Türâsî'l-Arabî, 2000), 8/35.

26 İbn Keşîr, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, 2/314.

27 Belâzürî, *Ensâbu'l-eşraf*, 1/410; Süheylî, *er-Ravdû'l-üniüf*, 4/271; İbn Keşîr, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, 2/332.

Ebû Bekir'e bu tahsisat yapıldıktan sonra Ümmü Rûman, Esmâ ve Abdullah'ın Süh'n'ten ayrıldıklarını söylemek yerinde olacaktır.

Bu taşınmadan sonra Hz. Ebû Bekir'in Süh'n'teki evinin açık kaldığı, hattâ halifelığının ilk yılında dahi burada ikamet ettiği bilinmektedir. Hz. Peygamber'in ahirete irtihalinden sonra Hz. Ebû Bekir halifelığının ilk altı ayında Süh'n'teki evinde kalmayı sürdürmüştür. Evinin bir kısmını da beytül mâle çevirmiştir.²⁸

Hz. Ebû Bekir halifelik vazifesi çerçevesinde müslümanlara imamlık yapmak ve halkın problemleriyle yakından ilgilenmek üzere sık sık Mescid-i Nebevî'ye ve Medine çarşısına giderdi. Hz. Ebû Bekir idarecilik görevini yürütmekle birlikte ticaretle ve hayvancılıkla da ilgilenmekteydi. Bundan dolayı çarşıya alım-satım yapmak için de uğrardı.²⁹ Süh'n'teki evinden belirli aralıklarla Medine'ye gelen (yaklaşık 5.9 km)³⁰ Hz. Ebû Bekir bu durumun meşakatkatli bir hâl aldığını görerek halife olduktan altı ay sonra Mescid-i Nebevî'nin doğu cihetinde bulunan evini kullanmaya başladı. Ancak halifelik vazifesini icra ederken ticaretle uğraşacak vakit bulamamasından dolayı ailesinin maîşetini temin hususunda birtakım zorluklarla karşılaştı. Bundan dolayı kendisine beytül mâlden günlük ihtiyaçlarını karşılayacak yiyecek ve giyecek veya yıllık altı bin dirhem para tahsis edildi.³¹

Halife Hz. Ebû Bekir Mescid-i Nebevî'nin yakınındaki evine taşındıktan sonra belirli aralıklarla eşi Habîbe bint Hârice'yi ziyaret etmek için Süh'n'teki evine gitmeye devam etti. Ömrünün sonuna kadar Süh'n'teki evi mevcuttu ve eşi de orada ikamet etti. Nitekim vefatına yakın Hz. Âişe'yi yanına çağırarak suretiyle ona Habîbe'nin bir kız çocuğuna hamile olduğunu ve kız kardeşini kendisine emanet ettiğini söyledi.³² Bu safhadan sonra söz konusu evin daha sonraki zamanlarda nasıl kullanıldığı, kime geçtiği ve âkıbetinin ne olduğu hususunda mâlûmata tesadüf edilememektedir.

2. Mescid-i Nebevî'nin Doğu Cihetinde Bulunan Zükâku'l-Bakî'deki Ev

Yukarıda vurgulandığı üzere Hz. Peygamber Medine'ye hicret ettikten sonra Ensar'dan bazı kimseler ona ev ve arazi hibe etti. Hz. Peygamber kendisine

28 Ebû Abdullah Muhammed b. Maḥmud b. en-Neccâr, *ed-Dürretü's-semîne fi Ahbâri'l-Medîne*, nşr. Salâhüddîn b. Abbâs b. Şâkir (Medine: Merkezü'l-Buhûs 2005), 399.

29 İbnü'n-Neccâr, *ed-Dürretü's-semîne*, 400.

30 İbn Asâkir, *Târîhu Dimaşk*, 28/159; İbnü'n-Neccâr, *ed-Dürretü's-semîne*, 381; İbn Keşîr, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, 4/480.

31 İbn Sa'd, *eṭ-Tabakâtü'l-kübrâ*, 3/137; İbn 'Asâkir, *Târîhu Dimaşk*, 30/324. Ayrıca krş. Ömer Sabuncu, *Hz. Ebu Bekir* (İstanbul: Beyan Yayınları, 2020), 41.

32 Hz. Ebû Bekir vefat ettiğinde Habîbe bint Hârice, Ümmü Gülsüm'e hamileydi. Bk. Ebû'l-Abbâs Ahmed b. Alî el-Hüseynî el-Makrîzî, *İmtâü'l-esmâ bimâ li'r-Resûli min enbâi ve'l-hafadi ve'l-metâ'*, nşr. Muhammed Abdülhamîd en-Nemîsî (Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye 1999), 6/209.

hıbe edilen bu alanları Muhacirler'e vermek suretiyle barınma ihtiyaçlarını çözmeye çalıştı. Ensar'dan Hz. Peygamber'e arazi hıbe eden ilk kişi Hârise b. Nu'mân'dı.³³ Kaynaklarda Hârise b. Nu'mân'ın mescidin yakınlarında ve etrafında ev ve arazilerinin bulunduğu, Hz. Peygamber'in de ailesinden Medine'ye gelenleri bu evlere yerleştirdiği zikredilmektedir. Bu konuda İbn Sa'd'ın *et-Tabakâtü'l-kübrâ* adlı eserinde Hârise'nin mescidi çevreleyen evlerinin tamamının zamanla Hz. Peygamber'e ve eşlerine ait olduğu kaydedilmektedir.³⁴

Hz. Peygamber, Hârise b. Nu'mân'ın hıbe ettiği ev ve arazileri sahâbîlere tahsis etti. Bunlardan biri de Hz. Ebû Bekir'di. Hz. Peygamber, Hz. Ebû Bekir'e Mescid-i Nebevî'nin doğu tarafında bir arsa verdi.³⁵ Hz. Ebû Bekir'in söz konusu tahsisattan ne zaman faydalandığına dair açık bir kayda rastlanılamamıştır.

Hz. Peygamber'in dağıttığı arsa ve evlerin zamanını belirlemeye çalışmak, Hz. Ebû Bekir'in evini ne zaman aldığı hususuna açıklık getirecektir. Kaynaklardan elde edilen bilgilere göre Hz. Peygamber Mescid-i Nebevî'nin çeşitli cihetlerinde farklı zamanlarda kendisine hıbe edilen arazi ve evleri Hz. Ebû Bekir,³⁶ Hz. Osman,³⁷ Ammâr b. Yâsir,³⁸ Hâlid b. Velîd,³⁹ Nu'aym b. Abdullah,⁴⁰ Talha b. Ubeydullah,⁴¹ Zübeyr b. Avvâm,⁴² Safiyye bint Abdülmuttalib,⁴³ Abdurrahman b. Avf,⁴⁴ Nevfel b. Hâris, Abbâs b. Abdülmuttalib⁴⁵ ve daha adını zikredemediğimiz birçok sahâbîye vermiştir. Söz konusu rivayetler incelendiğinde kendisine arsa veya ev verilen sahâbîlerin adlarının Me-

33 Firûzâbâdî, *el-Meğânimü'l-me'tâbe*, 266; Semhûdî, *Vefâü'l-vefâ*, 3/45.

34 İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 3/453, 10/159; İbnü'n-Neccâr, *ed-Dürretü's-semîne*, 259; Semhûdî, *Ḥulâşetü'l-vefâ*, 2/71.

35 Abdülğani, *Büyütü's-sahâbe*, 9. Balcı, İbn Sa'd'ı kaynak göstererek Hz. Peygamber'in Hz. Ebû Bekir'e Yahûdîler'in boşalttığı evlerden birisini verdiğini, halife olunca onun bu eve taşındığını ileri sürmektedir. Zühul eseri olduğu anlaşılan bu bilgi ne ilgili referansta yer almakta, ne de diğer kaynak eserlerde böyle bir bilgiye tesadüf edilmektedir. Krş. İsrail Balcı, *Sâdik Halife Hz. Ebû Bekir* (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2016), 26.

36 İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 3/160; Firûzâbâdî, *el-Meğânimü'l-me'tâbe*, 265; Semhûdî, *Vefâü'l-vefâ*, 3/45; Semhûdî, *Ḥulâşetu'l-vefâ*, 2/564.

37 İbn Şebbe, *Târîhu'l-Medîne*, 1/259, 3/955.

38 İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 3/232, 5/28.

39 İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 5/27-28; Firûzâbâdî, *el-Meğânimü'l-me'tâbe*, 265; Semhûdî, *Vefâü'l-vefâ*, 3/45.

40 İbn Şebbe, *Târîhu'l-Medîne*, 1/127.

41 Firûzâbâdî, *el-Meğânimü'l-me'tâbe*, 265; Semhûdî, *Vefâü'l-vefâ*, 3/44.

42 Firûzâbâdî, *el-Meğânimü'l-me'tâbe*, 265; Semhûdî, *Vefâü'l-vefâ*, 3/45; Semhûdî, *Ḥulâşetu'l-vefâ*, 2/564.

43 İbn Şebbe, *Târîhu'l-Medîne*, 1/ 230.

44 İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 3/126; Firûzâbâdî, *el-Meğânimü'l-me'tâbe*, 265; Semhûdî, *Vefâü'l-vefâ*, 3/44.

45 İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 4/18, 42.

dine'ye geliş tarihleri esas alınmaksızın karışık bir şekilde zikredildiği gözlemlenmiştir. Onların müslüman oluş tarihlerinin, Medine'ye geliş zamanlarının, ihtiyaç sahibi olup olmadıklarının tespiti bize, bu tahsisatın kronolojisini sunma imkânı tanıyacaktır. Nitekim bu sahâbîlerin bir kısmı hicretin başında, bazıları ise farklı sebeplerle sonradan Medine'ye hicret etti. Mesela Abbâs b. Abdülmuttalib Mekke'nin fethinde müslüman olduğunu açığa vurdu⁴⁶ ve Medine'ye geldiğinde mescidin yakınında kendisine bir ev verildi.⁴⁷ Yine Hz. Ebû Bekir ile aynı kısımdan arsa alan Hâlid b. Velîd ise 8. yılda müslüman oldu ve Safer ayında Medine'ye geldiğinde (Mayıs-Haziran 629) Mescid-i Nebevî'nin doğusunda kendisine ev yapması için arsa verildi.⁴⁸ Bu bilgileri değerlendirecek olursak Hz. Peygamber'e hibe edilen arazi ve evlerin dağıtımının belirli bir dönem ile sınırlı olmadığı ihtiyaç hâsıl oldukça söz konusu arazilerin ashâb arasında dağıtıldığı anlaşılmaktadır.

Hz. Ebû Bekir'e ne zaman arsa verildiğine gelecek olursak bu mevzuya dair kaynaklarda herhangi bir kayıt yer almasa da onun erken bir dönemde bu dağıtımdan faydalanan ilk sahâbîler arasında yer alması gerektiği kanaatindeyiz. Bu kanaate varmamıza etki eden en önemli sebep Hârise b. Nu'mân tarafından Hz. Peygamber'e hibe edilen ilk araziden kendisine ev yapmak üzere arsa verilmiş olmasıdır. Bu bilgiler her ne kadar Hz. Ebû Bekir'in bundan ilk istifade eden sahâbîlerden olduğunu gösterse de söz konusu tahsisatın ne zaman gerçekleştiği sorusu hala cevap bulmuş değildir. Bunun belirlenmesi için Hârise b. Nu'mân'ın arazisinin sınırları ve bu araziden ev yapmak üzere arsa verilen sahâbîlerin tespiti edilmesinde yerinde olacaktır.

Daha önce işaret edildiği üzere Hz. Peygamber'e arazi ve ev hibe eden ilk kişi Hârise b. Nu'mân'dı. Mescid-i Nebevî'nin etrafında bulunan bazı evler Hârise b. Nu'mân'a aitti.⁴⁹ Ailesinden kendisine miras kalan bu evlerin bir kısmını Hz. Peygamber'e hibe etti.⁵⁰ Hârise b. Nu'mân'ın arazisinde evi olan sahâbîlerin belirlenmesinde İbn Sa'd'ın *et-Tabakâtü'l-kübrâ* adlı eserinde yer alan detaylar önem arz etmektedir. Buna göre Hz. Peygamber'in hanımlarının hücrelerinin tamamı,⁵¹ Hz. Ali ve Fâtıma'nın hücreleri⁵² ve Hâlid b. Velîd'in

46 Hz. Peygamber'in amcası Abbâs b. Abdülmuttalib'in İslâmiyet'i kabul tarihi ile ilgili farklı rivayet ve görüşler bulunmaktadır. Bk. Mehmet Azimli, "Siyer Yazıcılığında Abbas Portresinin Oluşumuna Abbasîlerin Etkisi", *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi* 1 (2010), 29-38; Mesut Avcı, "Ebû'l-Fazl el-Abbâs b. Abdülmuttalib ve Mekke'deki Özel Görevi", *Journal of Institute of Economic Development and Social Researches* 6/23 (2020), 340-341, 344-351; Mustafa Ağırman, *Hz. Peygamber'in Amcası Hz. Abbas* (İstanbul: Siyer Yayınları, 2020), 173-192.

47 İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 4/18, 42.

48 İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 5/27-28.

49 İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 3/453, 10/159; İbnü'n-Neccâr, *ed-Dürretü's-semîne*, 259; Semhûdî, *Hulâsetu'l-vefâ*, 2/71.

50 İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 5/27.

51 İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 3/453, 10/159.

52 İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 10/23, 159.

evi⁵³ Hârise b. Nu'mân'ın arazisi üzerinde yer alıyordu. Hârise b. Nu'mân'ın evi ise bu alanın güney cihetinde, Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin evinin hemen yanında bulunuyordu.⁵⁴ Bu bilgilere ilave olarak Hz. Osman'ın evinin Hz. Peygamber'in evinin tam karşısında yer aldığı,⁵⁵ Hz. Ebû Bekir'in evinin ise Hz. Osman'ın eviyle karşılıklı olduğu ve aynı zamanda Hâlid b. Velîd'in evinin güney cihetinde yer aldığı aktarılmaktadır.⁵⁶ Bu bilgilere göre Hârise b. Nu'mân'ın arazi ve evleri Hz. Peygamber'in eşlerinin hücrelerini ve bu hücrelerin karşısında yer alan araziye de içine alacak şekilde kuzey taraftan Hâlid b. Velîd'in evinden başlayıp güney cihette bulunan kendi evine kadar uzanıyordu. Hârise b. Nu'mân'a ait arazilerin tamamı mescidin doğusunda yer alıyordu.⁵⁷

Yukarıda Hz. Peygamber'e hibe edilen ilk arazinin tahmini sınırlarını ve bu araziden ev verilen sahâbîleri belirleme gayretinde bulunduk. Hâlid b. Velîd'in h. 8. yılda Medine'ye gelmesinden dolayı onun erken dönemde bu tahsisattan faydalanmadığı açıktır. Netice itibarıyla Hz. Ebû Bekir, Hz. Osman ve Hz. Ali'nin söz konusu araziden istifade eden ilk sahâbîler olduğu sonucuna varmak mümkündür. Söz konusu yerin ne zaman Hz. Ebû Bekir'e verildiği hususunda ise kesin bir neticeye ulaşmak oldukça güçtür. Ancak rivayetler ışığında Ümmü Rûman, Esmâ ve Abdullah'ın Hz. Âişe'nin evliliğine kadar Sünh bölgesindeki evinde kaldığını tespit etmiştik. Yine o süreç içerisinde Hz. Ebû Bekir'in Habîbe bint Hârise ve Ümmü Rûmân dışında başka bir eşinin olmadığı bilgisine ulaştık. Şayet Hz. Ebû Bekir h. 2. yıl Şevvâl ayından önce başka bir ev edinmiş olsaydı bir evini boş bırakıp diğerinde tüm ailesini ikamet ettirmezdi. Dolayısıyla Hz. Ebû Bekir'e h. 2. yılın sonlarına doğru ev yapmak üzere arazi verildiğini ileri sürmek mümkün görünmektedir.

Hz. Ebû Bekir'in Hz. Peygamber'den aldığı evin konumunun Mescid-i Nebvî'nin doğu cihetinde kaldığı bilinmektedir. Bu ev Zükâku'l-Bakî'de idi.⁵⁸ Evin karşısında Hz. Osman'ın el-Beytü's-Suğrâ'sı, hemen çaprazında ise Hz. Osman'ın el-Beytü'l-Kübrâ'sı vardı.⁵⁹ Her iki ev arasındaki mesafe ise 5 ile 7

53 İbn Sa'd, *eş-Tabakâtü'l-kübrâ*, 5/27.

54 İbn Şebbe, *Târîhu'l-Medîne*, 1/259, 3/955; Semhûdî, *Vefâü'l-vefâ*, 3/363; Semhûdî, *Hulâsatu'l-vefâ*, 2/233.

55 İbn Sa'd, *eş-Tabakâtü'l-kübrâ*, 3/53.

56 İbn Şebbe, *Târîhu'l-Medîne*, 3/955.

57 Bk. Ek 1, Ek 2.

58 Zükâku'l-Bakî, Bakî Mezarlığı'na açıldığı için bu isimle adlandırılmıştır. Bk. Abdülganî, *Büyütü's-şahâbe*, 95.

59 Semhûdî, *Vefâü'l-vefâ*, 3/61.

zirâ arasında değişen bir genişliğe sahipti.⁶⁰ Hz. Ebû Bekir'in evinin doğu cihetinde Muğîre b. Şu'be'nin evi vardı. Evin batısı ise Mescid-i Nebevî'nin Bâbü'n-Nisâ diye adlandırılan kapısına bakıyordu. Ancak Abbâsîler döneminde söz konusu evin batı tarafında bulunan boş parsel ilk Abbâsî halifesi Ebû'l-Abbâs es-Seffâh'ın (ö. 136/754) kızı Rayta tarafından bir ev yaptırıldı. Böylece Rayta'nın eviyle karşılıklı olan Bâbü'n-Nisâ kapısı daha sonraları Bâbü'r-Rayta olarak da anıldı.⁶¹ Söz konusu tarifi aksine Matarî (ö. 741/1340) Hz. Ebû Bekir'in evinin daha sonra Rayta'ya ait olacak evin yerinde olduğunu zikretmektedir. Matarî'nin bu anlatımına göre Hz. Ebû Bekir'in evi Hz. Osman'ın el-Beytü'l-Kübrâ'sının karşısında yer almaktadır. Ancak İbn Sa'd ve İbn Şebbe (ö. 262/876) Hz. Ebû Bekir'in Zükâku'l-Bakî'deki evinin Hz. Osman'ın el-Beytü's-Suğrâsı ile karşılıklı olduğunu aktarmaktadır.⁶² Semhûdî ise Hz. Ebû Bekir'in evinin konumu konusunda Matarî'nin vehme düştüğünü ve söz konusu evin Hz. Osman'ın el-Beytü's-Suğrâ'sının karşısında ve doğu yönünde yer aldığı şeklindeki tarifi en sahih görüş olduğunu savunmaktadır. Tüm bu bilgiler Matarî'nin rivayetinin zayıf bir bilgi olduğunu göstermektedir.⁶³

Hz. Ebû Bekir Hz. Peygamber'den arazi tahsisi aldıktan sonra Sünh bölgesinde ikamet eden eşi Ümmü Rûman ve oğlu Abdullah'ı Zükâku'l-Bakî'de inşa ettiği evinde ikamet ettirdi. Ümmü Rûman, hicretin 6. yılı Zilhicce ayında (Nisan-Mayıs 628) Medine'de vefat edinceye kadar bu evde kaldı.⁶⁴ Ümmü Rûmân'ın vefatından sonra Zükâku'l-Bakî'deki evde kimlerin oturduğuna dair kaynaklarda doğrudan bilgilere rastlanılmamıştır. Ancak Hz. Ebû Bekir'in vefat ettiği sırada (22 Cumâdelâhire 13/23 Ağustos 634) iki eşi olduğu kaydedilmektedir.⁶⁵ Bunlardan biri Sünh bölgesinde ikamet eden Habîbe bint Hârice, diğeri ise Esmâ bint Umeys'tir. Bilindiği üzere Esmâ daha önce Ca'fer b. Ebû Talib ile evliydi. Ca'fer b. Ebû Tâlib'in Mûte Savaşı'nda hicrî 8. yılın Cumâdelevvel ayında şehit olmasından sonra aynı yılın Şevvâl'inde Hz. Ebû Bekir ile nikâhlandı.⁶⁶ Habîbe bint Hârice'nin Sünh bölgesinde ikamet ettiği

60 Ebû'l-Hasen Muhammed b. Hasen b. Zebâle el-Medenî el-Mahzûmî, *Ahbabu'l-Medîne*, thk. Salâhuddîn Abdülazîz (Medine: Merkezü Buhûsi ve Dirâsati'l-Medine, 2003), 135; İbn Şebbe, *Târîhu'l-Medîne*, 1/242, 259; Matarî, *eş-Ta'rif*, 105; Ebû Muhammed Ebû Bekir b. el-Hüseyn el-Merâğî el-Kureşî, *Tahkîkû'n-nüstre bi telhîsi me'âlimi dâiri'l-hicre*, nşr. Abdullah b. Abdülhalîm Useylân (b.y., 2002), 76-77.

61 Semhûdî, *Vefâü'l-vefâ*, 3/61.

62 İbn Şebbe, *Târîhu'l-Medîne*, 1/242.

63 Bk. Ek 2.

64 Ümmü Rûman'ın vefatıyla ilgili birtakım tartışmalar bulunmaktadır. Konu ile ilgili tartışmalar için bk. Gülay Özkan, *Hz. Peygamber Döneminde Cennetü'l-Bakî* (İstanbul: Siyer Yayınları, 2020), 122-127.

65 İbn Hibbân, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, 453.

66 Mehmet Yaşar Kandemir, "Esmâ bint Umeys", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1995), 11/422.

bilindiğine göre evlilik tarihinden itibaren Zükâku'l-Bakî'de ikamet edenin Esmâ bint Umeys olması gerekmektedir.

H. Ebû Bekir, halife olduktan altı ay sonra devlet işlerini daha iyi yürütebilmek ve hazineyi muhafaza etmek için tercih ettiği Zükâku'l-Bakî'deki evini hayatının sonuna kadar kullanmıştır. H. Ebû Bekir, halifeliği boyunca müslümanların problemlerini yakından takip etmek için genellikle H. Peygamber'in ona Zükâku'l-Bakî'de verdiği evinde kalmayı tercih etti. Yine kendisinden sonra halifeliğe H. Ömer'i vasiyet kararını bu evdeyken ashâbla istişare ederek aldı. H. Ebû Bekir vefatına sebebiyet veren hastalık sürecini de bu evde geçirdi. O, vefatının son on beş gününde humma hastalığına tutuldu, bu süre zarfında kendisine yakın konumda ikamet eden H. Osman onun hizmetinde bulundu. Nihayetinde H. Ebû Bekir, h. 13. yılın Cumâdelâhire ayının bitimine sekiz gece kala (23 Ağustos 634) Zükâku'l-Bakî'deki evinde ahirete irtihal etti.⁶⁷

H. Ebû Bekir'in Zükâku'l-Bakî'deki evi daha sonraları birkaç defa el değiştirdi. Bu konuda zikredilen ilk bilgiye İbn Sa'd'ın *et-Tabakâtü'l-kübrâ*'sında tesadüf edilmektedir. Buna göre H. Ebû Bekir'in Zükâku'l-Bakî'deki evi daha sonra Âl-i Ma'mer'in oldu.⁶⁸ İbn Zebâle (ö. 199/814) ilk Abbâsî halifesi Ebû'l-Abbâs'ın kızı Rayta'nın evini, doğu ciheti H. Ebû Bekir'in evinin bir kısmını ve kuzey ciheti Cebele'nin evinin bir kısmını içine alacak şekilde yaptırdığını söylemektedir.⁶⁹ İbn Sa'd'ın aktardığı bilgide zikredilen Âl-i Ma'mer'i yaptığımız araştırmalar sonucunda tespit edemedik. Muhtemelen H. Ebû Bekir'in evini önce Âl-i Ma'mer aldı. Ardından Abbâsîler döneminde söz konusu evin bir kısmını Rayta Mescid-i Nebevî'nin yakınında geniş bir ev yaptırmak üzere satın aldı. İbn Zebâle'nin yukarıda işaret ettiği üzere H. Ebû Bekir'in evinin batı tarafında kalan kısmı Rayta'nın evine dâhil edildiğine göre H. Ebû Bekir'in evinin akıbetini öğrenmek için Rayta'nın evinin izini sürmek gerekir. Bilindiği üzere Rayta ilk Abbâsî Halifesi Ebû'l-Abbâs es-Seffâh'ın kızı⁷⁰ ve aynı zamanda üçüncü Abbâsî halifesi Mehdi'nin (ö. 169/785) eşidir.⁷¹ Rayta'nın evinin tam olarak ne zaman yapıldığına dair kaynaklarda herhangi bir bilgiye yer verilmese de onun geç bir dönemde Medine'de ev edindiği açıktır. Matarî'nin *et-Ta'rîf* adlı eserinde Rayta'nın evinin yerine daha sonra 592 (1195) yılında Hanefî eğitimi verilen bu yüzden de Hanefiye Medresesi olarak anılan bir medrese yapıldığı kayıtlıdır. Bu medrese

67 İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 3/185; Semhûdî, *Vefâü'l-vefâ*, 3/62.

68 İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 3/160.

69 İbn Zebâle, *Ahbâru'l-Medîne*, 135.

70 Matarî, *et-Ta'rîf*, 105.

71 Ebû Ca'fer Muhammed b. Habîb el-Bağdâdî, *el-Muḥabber*, nşr. Ilse Lichtenstadter (Beyrut: Dâru'l-Afâkî'l-Cedîde, ts.), 60; İbn Asâkir, *Târîhu Dımaşk*, 70/242.

Dımaşklı emirlerden Yâz Kûc (ياز كوج)⁷² tarafından yaptırıldığı için Yâz Kûciyye (ياز كوجية) adıyla da kaynaklarda yer almaktadır.⁷³ Dımaşklı emir vefat ettiğinde kendisine Hanefiyye Medresesi'nin içinde bir türbe yaptırıldı, o sırada Şam'da bulunan na'şî Medine'ye nakledilerek burada defnedildi.⁷⁴ Tüm bu bilgiler Hz. Ebû Bekir'in evinin bir kısmının Hanefiyye Medresesi'nin doğu tarafını oluşturduğunu göstermektedir. Daha sonra Hanefiyye Medresesi Mescid-i Nebevî'nin I. Suud genişletmesi sırasında ortadan kaldırıldı ve II. Suud genişletmesinde Rahbetü'ş-Şarkıyye denilen alanın içinde kaldı.⁷⁵

3. Mescid-i Nebevî'nin Batı Cihetindeki Ev

Hz. Ebû Bekir'in yukarıda zikri geçen iki evi dışında Mescid-i Nebevî'nin batı tarafında bir evi daha vardı. Söz konusu eve İbn Şebbe, Benî Teym evleri başlığı altında işaret etmektedir. O, Hz. Ebû Bekir'in Sünh bölgesinde Benî Hârise Mahallesi'nde bir evinin, Zükâku'l-Bakî'de diğer bir evinin olduğunu ayrıca mescidin batı tarafında başka bir eve daha sahip olduğunu zikretmektedir.⁷⁶

Hz. Ebû Bekir'in mescidin batı cihetinde bulunan evini nasıl edindiği hususunda yaptığımız incelemeler sonucunda kaynaklarda açık bir kayda rastlanılamamıştır. Ancak söz konusu evin etrafında bulunan diğer sahâbîlere ait evlerin Hz. Peygamber tarafından verilmiş olması dikkat çeken bir husustur. Hz. Ebû Bekir'in söz konusu evinin batı tarafında yer alan Hz. Ömer'in daha sonra Dârü'l-Kadâ olarak meşhur olan evi,⁷⁷ Nu'aym b. Abdullah'ın⁷⁸ meskeni, güneyinde Ammâr b. Yâsir,⁷⁹ Nevfel b. Hâris ve Abbâs b. Abdülmuttalib'in evleri,⁸⁰ kuzey batısında ise Talha b. Ubeydullah⁸¹ ve Zübeyr b. Avvâm'ın⁸² evleri Hz. Peygamber tarafından kendilerine verilen meskenlerdir. Hz. Ebû Bekir'in mescidin batı tarafında bulunan evinin etrafında yer alan meskenlerin çoğunun Hz. Peygamber tarafından verilmiş olması onun evinin de aynı şekilde verildiğini düşündürmektedir.

72 Abdülhamîd el-Abbâsî "Umdetü'l-Ahbâr" adlı eserinde Hanefiyye Medresesi'ni yapan emirin Türk olduğunu ve adının Bâz Kûc (باز كوج) olduğunu aktarmaktadır. Bk. Aḥmed b. Abdülhamîd el-Abbâsî, 'Umdetü'l-ahbâr fi Medîneti'l-Muhtâr (b.y., ts.), 103.

73 Maṭarî, eṭ-Ta'rîf, 105. Ayrıca bk. Ali Paşa Mübârek, Mine'l-hıṭatî't-teofikiyyeti'l-cedîde li-mıṣrı'l-Kâhire (Kahire: Matba'atü'l-Kübrâ el-Emîriyye, 1887), 3/34.

74 Maṭarî, eṭ-Ta'rîf, 105; Abbâsî, 'Umdetü'l-ahbâr, 103.

75 Abdülganî, Büyûtü'ş-şahâbe, 100.

76 İbn Şebbe, Târîhu'l-Medîne, 1/242-243.

77 İbn Şebbe, Târîhu'l-Medîne, 1/242.

78 İbn Şebbe, Târîhu'l-Medîne, 1/127.

79 İbn Sa'd, eṭ-Ṭabakâtü'l-kübrâ, 3/232, 5/28.

80 İbn Sa'd, eṭ-Ṭabakâtü'l-kübrâ, 4/18, 42.

81 Fîrûzâbâdî, el-Meğânimü'l-meṭâbe, 1/265; Semhûdî, Vefâü'l-vefâ, 3/44.

82 Fîrûzâbâdî, el-Meğânimü'l-meṭâbe, 1/265; Semhûdî, Vefâü'l-vefâ, 3/45.

Hız. Ebû Bekir'in Mescid-i Nebevî'nin batı tarafındaki evi mescide yakın konumdaydı. Bu evin sırt kısmı mescide bakıyordu. Evin bu cihetinde "havha" denilen bir çıkış kapısı vardı.⁸³ Arap kültüründe yaygın olarak kullanılan bu kapılar⁸⁴ lügat kitaplarında, iki duvar arasındaki geçiş noktası,⁸⁵ eve ışık girmesini sağlayan duvardaki gedik,⁸⁶ arka kapı veya kapıcık⁸⁷ şeklinde tanımlanmıştır. Zikredilen bu açıklamalar havha kelimesinin bir evden diğerine hızlı bir şekilde girilmesini sağlayan kapıcık anlamına geldiğini göstermektedir. Araplar arasında kullanılan bu yapı kültürü Medine'de de yaygındı. Nitekim Hz. Peygamber'in Hz. Ebû Bekir'in kapısını istisna ederek diğer kapıları kapattırması⁸⁸ Mescid-i Nebevî'nin etrafında bulunan evlerin biri mescide dönük diğeri de dış kapı görevi gören iki kapısının olduğuna işaret etmektedir. Öte yandan kaynaklarda Hz. Ali,⁸⁹ Hz. Ömer,⁹⁰ Abdullah b. Ömer,⁹¹ Hz. Osman⁹² ve Ammâr b. Yâsir'in⁹³ evlerinde havha adında kapıcıkların olduğuna dair açık ifadelerin yer alması, Medine'deki evlerde havha kullanımının yaygın olduğunu desteklemektedir.

Havha olarak tabir edilen bu kapı bir evden diğerine hızlı bir şekilde girilmesini sağlayan kapıcık görevi görüyordu. Hz. Ebû Bekir'in evi ile mescid arasında bir boşluk mevcuttu. Hz. Peygamber Mescid-i Nebevî'yi h. 7. yılda genişletince aradaki boşluk ortadan kalktı. Hz. Ebû Bekir'in evine ait doğu cihetindeki duvar, yani havha denilen arka kapı ile mescit bitişik hale geldi.⁹⁴ Böylece Hz. Ebû Bekir mescide girip çıkarken havha denilen kapısını daha sık kullanmaya başladı. Ancak bazı modern araştırmacılar İbn Şebbe'nin bir ri-

83 İbn Şebbe, *Târîhu'l-Medîne*, 1/242.

84 Ebü'l-Faql Muḥammed b. Mukerrem b. 'Alî Cemâluddîn b. Manzûr er-Ruveyfi 'î, *Lisânü'l-'Arab* (Beyrut: Dâru Şâdir, 1993), "Havha", 3/14.

85 Ebû 'Abdurrahmân el-Ḥalîl b. Aḥmed el-Ferâhîdî, *Kitâbü'l-'ayn*, nşr. Mehdî el-Maḥzûmî - İbrahim es-Sâmerrâ'î (Beyrut: Mektebetü'l-Hilâl, 1988), "Havha", 4/317.

86 Ebû Bekir Muḥammed b. el-Ḥasen b. Düreyd el-Ezdî, *Cemheretu'l-luğa*, nşr. Remzî Münîr Ba'lebekkî (Beyrut: Dâru'l-'İlmî'l-Melâ'în, 1987), "Havha", 1/232; Ebû Naşr İsmail b. Ḥammâd el-Cevherî el-Fârâbî, *Tâcü'l-lüğa ve Sîḥâhu'l-'Arabîyye*, nşr. Aḥmed 'Abdulgafûr 'Attâr (Beyrut: Dâru'l-'İlm li'l-Melâ'în, 1987), "Havha", 1/420.

87 Ebü'l-Kâsım İsmail b. 'Abbâd eṭ-Tâlikânî, *el-Muḥîṭ fi'l-luğa*, nşr. Muḥammed Ḥasen Âlu Yâsîn (Beyrut: 'Âlemü'l-Kütüb, 1414/1994), "Havha", 4/435; Ebü el-Ḥasan 'Alî b. İsmail b. Sîde el-Mürsî, *el-Muḥaşşas*, nşr. Ḥalîl İbrâhim Ceffâl (Beyrut: Dâru İhyâ'î't-Turâsî'l-'Arabî, 1996), "Havha", 1/170; İbn Manzûr, "Havha", 3/14.

88 Buḥârî, "Kitâbü'ş-Şalât", 8 (No. 466); Müslim, "Kitâbü Feḫâilü'ş-Şahâbe", 44; İbn Ebî Şeybe, "Kitâbü'l-Faḫâil", 27 (No. 34093); Tirmizî, "Kitâbü'l-Menâkib", 46 (No. 3660).

89 Merâğî, *Taḫkîku'n-nuşre*, 117; Semhûdî, *Vefâü'l-vefâ*, 2/207; Semhûdî, *Ḥulâsâtü'l-vefâ*, 2/75.

90 Maṭarî, *eṭ-Ta'rîf*, 108.

91 Merâğî, *Taḫkîku'n-nuşre*, 124.

92 İbn Şebbe, *Târîhu'l-Medîne*, 3/955.

93 İbn Şebbe, *Târîhu'l-Medîne*, 1/245.

94 İbn Ḥacer, *Fethu'l-bârî*, 7/14.

vayetini (الخوذة الشارعة الى دار القضاء) referans göstererek Hz. Ebû Bekir'in havhasının Hz. Ömer'in Dârü'l-Kadâ adlı evine baktığını diğer kapının ise mescit duvarı cihetinde olduğunu öne sürmüşlerdir.⁹⁵

İlk bakışta bu rivayet Dârü'l-Kadâ'ya bakan kapı şeklinde tercüme edilebilir. Ancak tarihi vâkıaları kronolojiye riayet etmeden incelemek, rivayetleri bağlamından kopararak sunmak tarihi hâdiselerin yanlış anlaşılmasına sebebiyet vermektedir. Nitekim burada da öyle olmuştur. Araştırmacılar tarafından referans gösterilen rivayetteki cümle kalıbı Medine ile ilgili yazılan şehir tarihi kitaplarının genelinde mevcuttur. Her ne kadar söz konusu cümle ilk bakışta Dârü'l-Kadâ'ya bakan kapı şeklinde tercüme edilse de Semhûdî muhtemel bir karışıklığı ön görerek ilgili cümlede kullanılan "شارعة" kelimesiyle kastın "موازات" olduğunu açıklamıştır. (المراد أن خوذة أبي بكر رضي) والخوذة الشارعة فيها --- الله عنه كانت في موازاتها⁹⁶ Buna göre Hz. Ebû Bekir'in evi Hz. Ömer'in eviyle aynı hizada gösterilmektedir. Hâlbuki yapı olarak aynı hizada olmadıkları hususu tartışmasız bir durumdur. Tam bu noktada Hz. Ebû Bekir'in evinin akıbetinin izini sürerken ileride de ele alacağımız üzere evinin mescide dâhil edileceği, ilgili alana "Bâbü Ebî Bekir" adıyla anılan bir mescid kapısı yapılacağı, daha sonra da Hz. Ömer'in evinin mescide dâhil edileceği ve ilgili alana bir mescit kapısı ekleneceği böylece her iki kapının da birbiriyle aynı hizada olacağı bilgilerine ulaşılmıştır. Dolayısıyla aynı hizada olan evlerin kendileri değil daha sonra yapılan mescit kapılarıdır. İlgili rivayette gözlemlerini aktaran İbn Ebî Füdeyk'in (ö. 200/816)⁹⁷ amcası, ilk Abbâsî Halifesi Ebû'l-Abbâs es-Seffâh döneminde gerçekleştirilen Hz. Ömer'in evinin mescide dâhil edilmesi hâdisesinden (138/755) sonra yaşamıştır. Bu da râvinin kendi dönemindeki söz konusu değişimleri gözlemleyerek tasvir ettiğini açık kılmaktadır. Onun kendi dönemine ait gözlemlerine dayanarak aktardığı bu rivayet doğru anlaşılma- mış ve tarihî hâdiselerdeki kronoloji göz önünde bulundurulmadan değerlendirilmiştir. Aslında bu tartışma açılmasa bile Hz. Ebû Bekir'in evine ait havha ve kapıyla ilgili verilen bilgiler diğer verilerle de uyumlu değildir. Nitekim İbnü'n-Neccâr (ö. 643/1245) siyer ehlinden ittifakla aktardığı bir bilgide Hz. Ebû Bekir'in kapısının (havhanın) mescidin batı cihetinde⁹⁸ yani evinin doğu duvarı olan sırt kısmında olduğunu kaydetmektedir. Buna ilave olarak kaynakların önemli bir kısmında daha önce de işaret edildiği üzere Hz. Peygamber'in mescide bakan tüm kapıları kapattırıp Hz. Ebû Bekir'in kapısının açık

95 Tahsin Koçyiğit, *İslâm Tarihinin İlk Yıllarında (H. 1-41 / M. 622-661) İskân*, 111; Mustafa Ölmez, *Mescid-i Nebevî ve Çevresindeki Önemli Mekânları Belirleyen Rivayetlerin Tespit ve Tahlili* (Tokat: Tokat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 141.

96 Semhûdî, *Hulâsatu'l-vefâ*, 2/82.

97 Muhammed b. Ahmed b. Osman ez-Zehebî, *Siyerü A'lâmu'n-nübelâ*, nşr. Şu'ayb el-Arnâût (Müessesetü'r-Risâle, 2001), 9/487.

98 İbnü'n-Neccâr, *ed-Dürretü's-semîne*, 287.

kalmasına müsaade ettiği geçmektedir (سدوا الأبواب-لَا يَبْقَىٰ فِي الْمَسْجِدِ حَوْثَةٌ).⁹⁹ Bu da havhanın mescide bakan cihetteki duvarda olmasını gerektirir. Netice itibarıyla Hz. Ebû Bekir'in havha denilen kapısı mescidin batı cihetinde ve aynı zamanda evin doğu tarafında kalan sırt kısmında yer alırken, evin ana giriş kapısı Hz. Ömer'in Dârü'l-Kadâ adı verilen evine bakmaktadır.¹⁰⁰

Hz. Ebû Bekir'in bu evi ne kadar süreyle kullandığı hususunda yeterli bilgiye tesadüf edilememiştir. Bununla birlikte muhtemelen Hz. Ebû Bekir belirli aralıklarla bu evini kullanmakta veya misafirlerini ağırlamaktaydı. Yine Hz. Peygamber'in vefatına yakın müslümanlara imamlık yapmak üzere görevlendirildiğinde de bu evini kullandığı anlaşılmaktadır. Nitekim Hz. Peygamber hastalığı sırasında Hz. Ebû Bekir'e namaz kıldırma görevi verdikten sonra bu evinin mescide bakan havha adlı kapısının açık kalmasına müsaade etmiştir. Dolayısıyla Hz. Ebû Bekir orada bulunduğu zamanlarda vakit namazlarını kıldırma üzere söz konusu evinden mescide girip çıkmıştır.

Hz. Ebû Bekir'in bu evi hususunda az da olsa kaynaklarda birkaç bilgi zikredilmektedir. Buna göre Hz. Ebû Bekir hilafeti sırasında Teymoğulları'ndan gelen bir heyetteki bazı kişilere bir şeyler verme ihtiyacı hissetmişti. Yanında bunu karşılayacak yeterli para bulamayınca da evini Hz. Peygamber'in eşi Hafsa bint Ömer'e 4 bin dirheme satmak durumunda kaldı.¹⁰¹ Böylece "Süddü'l-Ebvâb" hadisine konu olan ev, Hafsa bint Ömer'e geçmiş oldu. Bu ev mescide dâhil edilinceye kadar Hafsa bint Ömer'in mülkiyetindeydi. Ancak kaynaklarda söz konusu evin Hz. Ömer ve Hz. Osman döneminde genişletildiğine dair iki rivayet grubu vardır. Dolayısıyla Hz. Ebû Bekir'in evinin ne zaman istimlak edildiğini ve âkıbetinin ne olduğunu incelemek konuya açıklık kazandıracaktır.

Hz. Ebû Bekir'in evinin Hz. Ömer döneminde mescide dâhil edildiğini savunanlar arasında Semhûdî ve İbnü'n-Neccâr ön plana çıkar. Bu hususta İbnü'n-Neccâr, siyer ehlinde ittifakla "Süddü'l-Ebvâb" hadisinde zikri geçen kapının, mescidin batı tarafında yer aldığını zikreder.¹⁰² Semhûdî bu bilgiden ve Hz. Ömer döneminde yapılan genişletme faaliyetlerinden yola çıkarak Hz. Ebû Bekir'in evinin Hz. Ömer'in halifeliğinde mescide dâhil edildiğini savunur.¹⁰³ Semhûdî'nin bu görüşünü tam olarak anlayabilmek için Hz. Ömer döneminde yapılan genişletme faaliyetlerinin incelenmesi gerekmektedir. Bilindiği üzere Hz. Ömer mescidi genişletmek istediğinde etrafında evi bulunan kişileri çağırtı ve onları evlerini satma veya hibe etme hususunda muhayyer

99 Buḥârî, "Kitâbü's-Şalât", 8 (No. 466); Müslim, "Kitâbü Feḍâilî's-Şahâbe", 44; İbn Ebî Şeybe, "Kitâbü'l-Faḍâil", 27 (No. 34093); Tirmizî, "Kitâbü'l-Menâkıb", 46 (No. 3660).

100 Evin konumu için Ek 4'e bakınız.

101 Semhûdî, *Vefâü'l-vefâ*, 2/240.

102 İbnü'n-Neccâr, *ed-Dürretü's-semîne*, 287.

103 Semhûdî, *Vefâü'l-vefâ*, 2/239-240.

biraktı.¹⁰⁴ Hz. Ömer'in bu teklifine yalnızca mescidin sağ (batı) tarafında evi olan Hz. Peygamber'in amcası Abbâs karşı çıktı, ancak daha sonra Hz. Ömer'in ısrarı ile evinin bir kısmını tasaddukta bulundu.¹⁰⁵ Böylece Hz. Peygamber döneminde 100 zirâ olan mescidin genişliği Hz. Ömer'in yaptırdığı eklemelerle birlikte 120 zirâa çıktı.¹⁰⁶ Bu da mescidin batı tarafında 20 zirâlık¹⁰⁷ bir genişletmenin gerçekleştiğini göstermektedir. Daha önce Hz. Ebû Bekir'in batı tarafında bulunan evinin mescidin duvarı ile bitişik olduğunu ifade etmiştik. Netice itibarıyla Hz. Ömer'in, Hz. Ebû Bekir'in evini Mescid-i Nebvî'nin batı cihetini de içine alacak şekilde genişlettiği söylenebilir. Bir diğer görüşe göre ise Hz. Ebû Bekir'in evi Hz. Osman döneminde mescide dâhil edildi. Ancak bu bilgi zayıf bir görüş olarak kabul edilmektedir. Bu durum İbn Zebâle'nin rivayetinin İbn Şebbe tarafından yanlış yorumlanmasından kaynaklanmaktadır.¹⁰⁸

Hz. Ebû Bekir'in evi mescide ilave edilse de onun yeri unutulmadı, hatıralarla korundu. Nitekim daha sonra ilgili kısmın sol tarafına "Bâbü Ebî Bekir" veya "Havhatü Ebî Bekir" adıyla anılacak bir kapı ilave edildi. İlk Abbâsî halifesi döneminde ise bu kapı üzerine bir perde asıldı.¹⁰⁹ Böylece bir zamanlar Hz. Ebû Bekir'in mescide girip çıkmak için kullandığı kapıcığın olduğu yer tüm müslümanlar tarafından mescide ulaşmak için kullanılan kapılardan biri olarak hatıralarda canlı tutulmaya çalışıldı. İlk Abbasî halifesi döneminde Medine'ye gelen Ziyâd b. Abdullah Hz. Ömer'in evini mescide dâhil edip 138 (755) yılında ilgili kısma bir mescit kapısı ekleyince Hz. Ebû Bekir'in evi olan alan daha içte kaldı, onun adını sürdürmek için açılan kapı da dışta Hz. Ömer'in eviyle aynı hizaya sahip oldu.¹¹⁰

Daha sonraki müellifler kendi dönemlerinde hatırası muhafaza edilmeye çalışılan Hz. Ebû Bekir'in evine ait yerle ilgili gözlemlerini aktarmayı sürdürdü. Mesela *et-Ta'rîf* adlı eserinde Matarî, Hz. Ebû Bekir'in havha denilen arka kapısının kendi döneminde Hizânetü'l-Havâsıl'a (خزانة الحواصل) karşılık geldiğini ve orada bazı eşyaların korunduğunu belirtmektedir. Muhtemelen Hz. Ebû Bekir'in hatırasını canlandırmak için Hizânetü'l-Havâsıl denilen bir odacık yapılmış içerisinde de bazı malzemeler muhafaza edilmiştir. Matarî, Hz. Ebû Bekir'in evinin kendi dönemindeki konumunu tarif ederken onun Bâbü'l-Mervân olarak bilinen Bâbü's-Selâm'dan girildiğinde sol tarafta kaldığını zikretmektedir.¹¹¹ Semhûdî ise Eşrefiye Medresesi'nin inşası sırasında bu

104 İbnü'n-Neccâr, *ed-Dürretü's-semîne*, 380-381

105 İbn Zebâle, *Târîhu'l-Medîne*, 115; İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 4/22; Harbî, *Kitâbü'l-Menâsik*, 362.

106 Merâğî, *Tahkîku'n-nuşre*, 46; Semhûdî, *Vefâü'l-vefâ*, 2/238.

107 20 zirâ takribi 2 üstüvane genişliğine tekabül etmektedir. Bk. Semhûdî, *Vefâü'l-vefâ*, 2/238.

108 İbn Zebâle, *Ahbâru'l-Medîne*, 115; İbn Hacer, *Fethu'l-bârî*, 7/14; Semhûdî, *Vefâü'l-vefâ*, 2/257.

109 İbn Zebâle, *Ahbâru'l-Medîne*, 110-111.

110 İbn Şebbe, *Târîhu'l-Medîne*, 1/234.

111 Maţarî, *et-Ta'rîf*, 102.

hizâneye üç kapı daha eklendiğine işaret etmektedir.¹¹² Yakın tarih edebiyatçılarından Muhammed Hüseyin Heykel, Mescid-i Nebvî'nin batı cihetinde Bâbü's-Selâm'a doğru giderken bir duvar üzerinde "Ebû Bekir'in Kapısı" anlamına gelen "Havhatü Ebî Bekir" (خوخة أبي بكر) yazılı bir levha müşahede ettiğini söylemektedir.¹¹³ Hz. Ebû Bekir'in havhası olduğu düşünülen alanın hatirasını korumak üzere asılan levha, günümüzde hâlâ mevcudiyetini korumaktadır.¹¹⁴

Sonuç

Hz. Ebû Bekir Medîne'ye hicret ettikten sonra Sünh bölgesinde meskûn olan Benî Hârise Mahallesi'nde misafir oldu. Bir süre sonra o kabileye mensup Habîbe adında bir kadınla evlendi ve Sünh mevkiinde kendine bir ev verildi. Bu ev kıldan yapılmış bir hücre olup zamanla genişletildi. Hz. Ebû Bekir Medîne'ye geldikten sonra arkada bıraktığı Ümmü Rûman, Esmâ, Âişe ve Abdullah'ı Hz. Peygamber'in iyâli ile birlikte Medine'ye getirttiği sırada Sünh mevkiindeki evi dışında başka bir evi olmadığından bir süre onları burada barındırdı.

Hz. Peygamber Medine'ye hicret ettikten bir müddet sonra kendisine Ensar tarafından hibe edilen ev ve arazileri iskân problemini çözmek için sahâbîlere dağıttı. Bu tahsisattan faydalanan Hz. Ebû Bekir'e Hârise b. Nu'mân'ın arazisinden ev yapmak üzere bir yer verildi. Bu ev Mescid-i Nebvî'nin doğu cihetinde Zükâku'l-Bakî'de yer alıyordu. Hz. Ebû Bekir bu evi aldıktan sonra o sırada Benî Hârise Mahallesi'nde misafir olarak kalan Ümmü Rûman, Esmâ ve Abdullah'ı buraya yerleştirdi. Ümmü Rûman'ın vefatından sonra ise bu evde Hz. Ebû Bekir'in h. 8. yılda evlendiği hanımı Esmâ bint Umeyy kaldı.

Hz. Ebû Bekir halife olduktan sonra ilk olarak Sünh mevkiinde bulunan evini sıklıkla kullandı. Evinin yan tarafını ise beytül mâle çevirdi. Ancak müslümanların problemleriyle daha yakından ilgilenmek için Zükâku'l-Bakî'deki evini kullanmayı tercih etti. Böylelikle Sünh'te bulunan beytül mâli Zükâku'l-Bakî'deki evine taşıdı. Başta Hz. Ömer'in halife tayin edilme meselesi olmak üzere pek çok önemli siyasî karar bu evde alındı. Yine Hz. Ebû Bekir hastalık sürecini burada geçirdi, vasiyetini bu evde söyledi ve ahirete buradan irtihal etti.

Hz. Ebû Bekir'in vefatından sonra bu ev önce Âl-i Ma'mer'e geçti. Bu evin batı tarafında kalan kısmı daha sonraki yıllarda ilk Abbâsî Halifesi Ebû'l-Abbâs es-Seffâh'ın kızı ve aynı zamanda üçüncü Abbâsî Halifesi Mehdî-

112 Semhûdî, *Vefâü'l-vefâ*, 2/217.

113 Muhammed Hüseyin Heykel, *fi Menzili'l-vaḥy* (Kahire: Dâru'l-Me'ârif, ts.), 442.

114 Bk. Ek 3.

Billâh'ın eşi olan Rayta satın aldı. Rayta mescidin doğu cihetinde kendine geniş bir ev yapmak üzere Hz. Ebû Bekir'in evinin batı tarafında kalan kısmını ve Cebele'nin evinin güney cihetinde kalan yerleri evine dâhil etti. Hz. Ebû Bekir'in evini de içine alan bu mesken daha sonra Hanefiyye Medresesi'ne dönüştürüldü. I. Suud genişletmesi sırasında mescidin doğu tarafında kalan bu medrese daha sonra yıkıldı ve günümüzde Rahbetü'ş-Şarkiyye denilen alanın içinde kaldı.

Hz. Ebû Bekir'in bu iki evi dışında mescidin batı tarafında bir evi daha vardı. Bu ev de Hz. Peygamber tarafından kendisine verildi. Hz. Ebû Bekir bu evi mescide daha rahat ulaşmak ve misafirlerini ağırlamak için kullandı. Bununla birlikte Hz. Peygamber'in vefatına yakın müslümanlara imamlık yaptığı sırada bu evini de kullandı. Hz. Peygamber ise o süreçte Hz. Ebû Bekir'in bu evini istisna ederek mescide bakan tüm kapıları kapattırdı. Hz. Ebû Bekir zikri geçen bu evi hilafeti sırasında ihtiyaç hâsıl olduğundan Hz. Peygamber'in zevcesi Hafsa bint Ömer'e dört bin dirheme sattı. Bir süre Hz. Hafsa'nın mülkiyetinde kalan bu ev Hz. Ömer'in hilafeti sırasında satın alınmak suretiyle mescide dâhil edildi. Hz. Ebû Bekir'in evi mescide dâhil edildikten sonra hatırası yaşatıldı. Onun evinin bulunduğu alana Hizânetü'l-Havâsıl adında bir yer yaptırıldı. Yine söz konusu evin bulunduğu mekânda yer alan bir kitabe o günlerin hatırasını hâlâ canlı tutmaya çalışmaktadır.

Bu çalışma yapılırken klasik kaynaklarda Mescid-i Nebevî'nin etrafında meskûn olan kişilerin kronolojik tertip esas alınmadan bir arada zikredildiği fark edildi. Kronolojik tertip dikkate alınmadan yapılan bu konumlandırmalar daha sonraki rivayetlere de yansdığı gibi modern çalışmalarda da sahâbî evleri hususunda yapılan tarif ve çizimlerde aynı problem tespit edildi. Bu durum Medine'de iskânın yıllara göre değişimini ortaya koyan yeni çalışmaların ve çizimlerin yapılmasını gerekli kılmaktadır. Bu makale ise kapsamı gereği yalnızca Hz. Ebû Bekir'in Medine'deki evleri ile sınırlıdır. Ümidimiz hicret sonrası Medine iskânının zaman örgüsü dikkate alınarak yeniden çalışmasıdır.

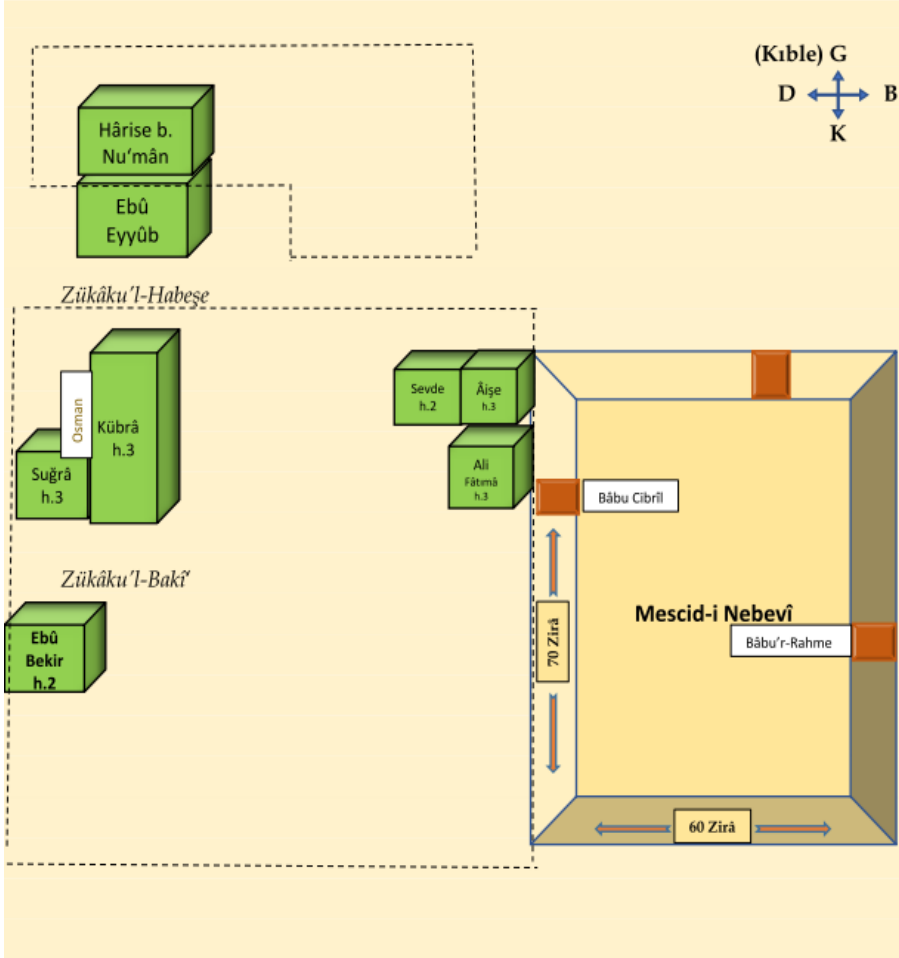
Kaynakça

- Abbâsî, Ahmed b. Abdülhâmîd. *‘Umdetü’l-ahbâr fi Medîneti’l-Muhtâr*. b.y., ts. Abdülğanî, Muhammed İlyâs. *Büyütü’ş-şahâbe havle’l-Mescidi’n-Nebevi’ş-Şerîf*. Medine: Mektebetü Melik Fehd el-Vataniyye, 1999.
- Ağırman, Mustafa, Hz. *Peygamber’in Amcası Hz. Abbas*, İstanbul: Siyer Yayınları, 2020.
- Aksu, Ali (ed.). *Hazreti Ebu Bekir Sempozyumu*. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, 2019.
- Arslantaş, Nuh. Hz. *Muhammed Döneminde Yahudiler*. İstanbul: Kuramer Yayınları, 2016.
- Avcı, Mesut. “Ebü’l-Fazl el-Abbâs b. Abdilmuttalib ve Mekke’deki Özel Görevi”. *Journal of Institute of Economic Development and Social Researches*. 6/23 (2020), 339-352.
- Azimli, Mehmet. “Siyer Yazıcılığında Abbas Portresinin Oluşumuna Abbasîlerin Etkisi”. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi* 1 (2010), 27-42.
- Balcı, İsrâfil. *Sâdik Halife Hz. Ebû Bekir*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2016.
- Beğavî, Ebü’l-Kâsım ‘Abdullâh b. Muhammed. *Mu’cemu’ş-şahâbe*. nşr. Muhammed el-Emîn b. Muhammed el-Cekenî. Kuveyt: Mektebetu Dâri’l-Beyân, 2000.
- Belâzürî, Ahmed b. Yahyâ b. Câbir. *Ensâbü’l-eshrâf*. nşr. Süheyl Zekkâr-Riyâd ez-Ziriklî. 13 Cilt. Beyrut: Dâru’l-Fikr 1996.
- Buhârî, Ebû ‘Abdullâh Muhammed b. İsmâ’îl. *el-Câmi’u’l-musnedu’ş-şahîhu’l-muhtasar*. nşr. Muhammed Zuheyr en-Nâsır. 9 Cilt. Beyrut: Dâru Tavki’n-Necât, 1422.
- Büstî, Ebû Süleymân Hamd (Ahmed) b. Muhammed b. İbrâhîm b. Hattâb el-Hattâbî. *A’lâmu’l-hadîs*. thk. Muhammed b. Sa’d b. Abdurrahman. Medine: Câmi’atü Ümmi’l-Kurâ, 1988.
- Cevherî, Ebû Naşr İsmail b. Hammâd el-Cevherî el-Fârâbî. *Tâcü’l-lüğa ve şihâhu’l-‘Arabîyye*. nşr. Ahmed ‘Abdulgafûr ‘Attâr. Beyrut: Dâru’l-İlm li’l-Melâyîn, 1987.
- Diyanet İslâm Ansiklopedisi, “Abbâs”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* 1/16-17. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1998.
- Ebû Ubeyd el-Bekirî, Abdullah b. Abdülazîz el-Endelüsî. *Mu’cem me’sta’cem min es-mâi’l-bilâdi ve’l-mevâdi’*. nşr. Muştafa es-Sakkkâ. 4 Cilt. Beyrut: Âlemü’l-Kütüb, 1983.
- Ezherî, Ebû Mansûr Muhammed b. Ahmed b. el-Herevî. *Tehzîbü’l-lüğa*. nşr. Muhammed ‘Avd Mir‘ab. Beyrut: Dâru İhyâi’t-Turâsî’l-‘Arabî, 2001.
- Fethî, Mecdî. *Sahîhu’t-tevsîk fi sîreti Ebû Bekirî’s-Siddîk*. Kahire: Dâru’s-Sahâbe, 1996.
- Fîrûzâbâdî, Ebû’t-Tâhir Mecdüddin Muhammed b. Ya’kûb. *el-Meğânimü’l-metâbe fi me’âlimi tâbe*. nşr. Heyet. Medine: Merkezü Buhûs ve Dirâsât, 2002.
- Günaltay, Şemsettin. *İslâm Öncesi Arap Tarihi*. Ankara: Ankara Okulu, 2015.
- Hâkim, Ebû ‘Abdullâh Muhammed b. ‘Abdullâh b. Muhammed eđ-Đabbî en-Nîsâbüri. *el-Mustedrek âle’s-Şahîhayn*. nşr. Muştafâ ‘Abdulkadîr ‘Aâtâ. 4 Cilt. Beyrut: Dâru’l-Kutubi’l-‘İlmiyye, 1990.
- Halaçoğlu, Yusuf. “Fersah”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 12/412. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1995.
- Halîl b. Ahmed, Ebû ‘Abdurrahmân el-Halîl b. Ahmed el-Ferâhîdî. *Kitâbü’l-‘ayn*. nşr. Mehdi el-Mahzûmî - İbrahim es-Sâmerrâ’î. 8 Cilt. Beyrut: Mektebetü’l-Hilâl, 1988.
- Heykel, Muhammed Hüseyin. *fi Menzili’l-vahy*. Kahire: Dâru’l-Me’ârif, ts.

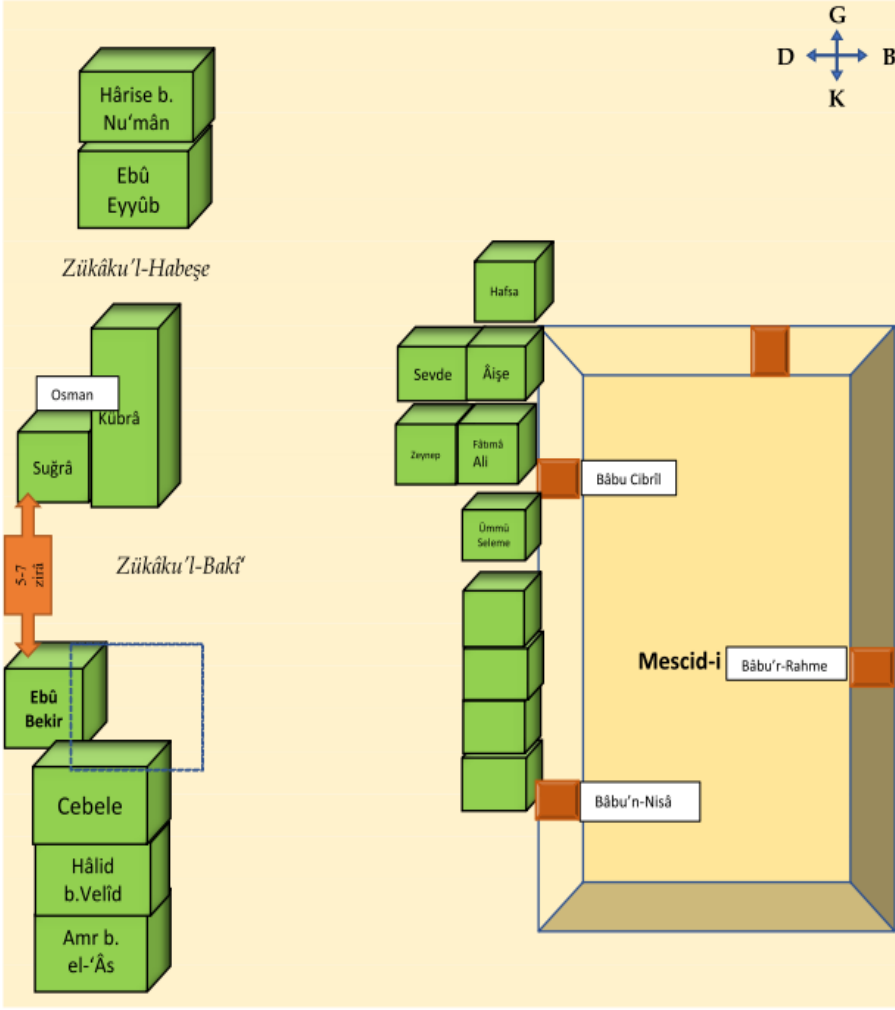
- İbn Abdülberr, Ebû Ömer Yûsuf b. 'Abdullâh b. Muḥammed b. 'Abdülberr el-Ḳurtubî. *el-İstî'âb fî ma'rifeti'l-'aşhâb*. nşr. 'Alî Muḥammed el-Becâvî. 4 Cilt. Beyrût: Dâru'l-Cil, 1992.
- İbn Asâkir, Ebû'l-Kâsım Alî b. el-Ḥâsen. *Târîhu Dimaşk*. nşr. Amr b. Gurâme el-Umrevî. 80 Cilt. Dimaşk: Dâru'l-Fikr, 1995.
- İbn Düreyd, Ebû Bekir Muḥammed b. el-Ḥâsen b. Düreyd el-Ezdî. *Cemheretu'l-luġa*. nşr. Remzî Munîr Ba'lebekkî. Beyrut: Dâru'l-'İlmi'l-Melâyîn, 1987.
- İbn Ebî Şeybe, Ebû Bekir b. Ebî Şeybe 'Abdullâh b. el-'Absî. *el-Muşannef*. nşr. Sa'd b. Nâşır eş-Şetrî. 25 Cilt. Riyad: Dâru Kunûzi İşbîliyâ, 2015.
- İbn Ḥabîb, Ebû Ca'fer Muḥammed b. Ḥabîb el-Baġdâdî. *el-Muḥabber*. nşr. Ilse Lichtens-tadter. Beyrut: Dâru'l-Afâki'l-Cedîde, ts.
- İbn Ḥacer el-Askalânî, Ebû'l-Faġl Aḥmed b. Alî el-Askalânî. *Fethu'l-bârî şerhu Şahîh el-Buġârî*. nşr. Muḥibbuddîn el-Ḥatîb. 18 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 1959.
- İbn Hazm, Ebû Muḥammed 'Alî b. Aḥmed el-Endelusî. *Cemheretu ensâbi'l-'Arab*. nşr. Lecnetü min Ulemâ. Beyrût: Dâru'l-Kütüb'l-'İlmiyye, 1983.
- İbn Hazm, Ebû Muḥammed 'Alî b. Aḥmed el-Endelusî. *Cevâmî'u's-sîre*. nşr. İhsân 'Abbâs. Mısır: Dâru'l-Me'ârif, 1900.
- İbn Ḥibbân, Ebû Ḥâtim Muḥammed b. Ḥibbân el-Bustî. *es-Sîretü'n-nebeviyye ve aḥbâru'l-hulefâ*. nşr. 'Azîz Bey vd. Beyrut: el-Kütübü's-Sekâfiyye, 1996.
- İbn Hişâm, Ebû Muḥammed 'Abdalmelik b. Hişâm el-Ḥimyerî. *es-Sîretü'n-nebeviyye*. nşr. Muştafâ es-Saġġâ vd. 2 Cilt. Mısır: Mektebetü Muştafâ el-Bâbî'l-Ḥalebî, 1955.
- İbn Keşîr, Ebû'l-Fidâ' İsmâîl b. 'Ömer b. Keşîr ed-Dimaşkî. *es-Sîretü'n-nebeviyye*, nşr. Muştafâ 'Abdülvâhid. Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 1976.
- İbn Manzûr, Ebû'l-Faġl Muḥammed b. Mukerrem b. 'Alî Cemâluddîn b. Manzûr er-Ruveyfî'î. *Lisânü'l-'Arab*. 15 Cilt. Beyrût: Dâru Şâdir, 1993.
- İbn Sa'd, Ebû Abdullah Muḥammed. *Kitâbü't-Ṭabaġâtî'l-kebir*. thk. Ali Muḥammed Ömer. 11 Cilt. Kahire: Mektebetü'l-Hancî, 2001.
- İbn Sîde, Ebû el-Ḥâsan 'Alî b. İsmâil b. Sîde el-Mursî. *el-Muḥaşşas*. nşr. Ḥalîl İbrâhîm Ceffâl. Beyrût: Dâru İhyâ'î't-Turâşî'l-'Arabî, 1996.
- İbn Şebbe, Ebû Zeyd 'Ömer b. Şebbe en-Numeyrî. *Târîhu'l-Medîne*. nşr. Fehîm Muḥammed Şeltût. 4 Cilt. Cidde: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1978.
- İbn Zebâle, Ebû'l-Ḥâsen Muḥammed b. Ḥâsen b. Zebâle el-Medenî el-Mahzûmî. *Aḥbâru'l-Medîne*. thk. Salâhuddîn Abdülazîz. Medine: Merkezü Buhûşî ve Dirâsâtî'l-Medîne, 2003.
- İbnü'n-Neccâr, Ebû Abdullah Muḥammed b. Maḥmud. *ed-Dürretü's-semîne fî aḥbâri'l-Medîne*. nşr. Salâhuddîn b. Abbâs Şâkir. Medine: Merkezü'l-Buhûş, 2005.
- İbrâhîm el-Ḥarbî, Ebû İshâk İbrâhîm b. İshâk el-Baġdâdî. *Kitâbü'l-Menâsik ve emâkinu ṭuruġi'l-ḥac*. nşr. Hamed el-Câsir. Riyad: Dâru'l-Yemâme, 1969.
- Kandemir, Mehmed Yaşar. "Esmâ bint. Umeys". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklope-disi*. 11/423. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1995.
- Kaşallânî, Ebû'l-'Abbâs Aḥmed b. Muḥammed. *el-Mevâhibu'l-ledunniyye bi'l-menhi'l-Muḥammediyye*. 3 Cilt. Kahire: el-Mektebetü'l-Tevfîkiyye, ts.

- Koçyiğit, Tahsin. *İslâm Tarihinin İlk Yıllarında (H. 1-41 / M. 622-661) İskân*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Doktora Tezi, 2006.
- Makrîzî, Ebû'l-Abbâs Ahmed b. Alî el-Hüseynî. *İmtâü'l-esmâ bimâ li'r-Resûli min enbâi ve'l-hafadi ve'l-metâ'*. nşr. Muhammed Abdülhâmîd en-Nemîsî. 15 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmîyye, 1999.
- Maţarî, Muhammed b. Ahmed es-Sa'dî el-Medenî. *et-Ta'rîf bi-mâ eneseti'l-hicre min me'âlimi dâri'l-hicre*. nşr. Süleyman er-Ruhaylî. Riyâd: Dâru'l-Melik Abdül'Azîz, 2005.
- Merâğî, Ebû Muhammed Ebû Bekir b. el-Hüseyn el-Çureşî. *Tahkîkû'n-nuşre bi telhîsi me'âlimi dâri'l-hicre*. nşr. Abdullah b. Abdülhalîm Useylân. b.y., 2002.
- Mübârek, Ali Paşa. *Mine'l-ḥıṭaṭi't-tevfikiyyeti'l-cedîde li-muşri'l-ḳahire*. Kahire: Matba'atü'l-Kübrâ el-Emîriyye, 1887.
- Müslim, Ebû'l-Hasen Müslim b. el-Haccâc el-Çuşeyrî en-Nîsâbüri. *el-Müsnedü's-şahîhu'l-muḥtaşar bi nakli'l-'adl 'ani'l-'adl ilâ Resûlillâh*. nşr. Muhammed Fuâd 'Abdulbâkî. 5 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâit-Turâsî'l-'Arabî, ts.
- Ölmez, Mustafa. *Mescid-i Nebevî ve Çevresindeki Önemli Mekânları Belirleyen Rivayetlerin Tespit ve Tahlili*. Tokat: Tokat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Özkan, Gülay. *H. Peygamber Döneminde Cennetü'l-Bakî'*, İstanbul: Siyer Yayınları, Aralık 2020.
- Rıza, Muhammed. *Ebû Bekir eş-Şiddîk evvelü'l-hulefâi'r-râşidîn*. thk. Eşref Ali. Kahire: Dâru'l-Kütübî'l-İlmîyye, ts.
- Sabuncu, Ömer. *Yahudi Asıllı Sahâbîler*. İstanbul: Siyer Yayınları, 2019.
- Sabuncu, Ömer. *H. Ebu Bekir*. İstanbul: Beyan Yayınları, 2020.
- Şâhib, Ebû'l-Kâsım İsmail b. 'Abbâd et-Ṭâlikânî. *el-Muḥîṭ fi'l-luġa*. nşr. Muhammed Hasen Âlu Yâsîn. 10 Cilt. Beyrut: 'Âlemü'l-Kütüb, 1994.
- Semhûdî, Ebû'l-Hasen Alî b. Abdullah. *Ḥulâşetü'l-vefâ bi aḥbâri dâri'l-Mustafâ*. 2 Cilt. Dımaşk: Mektebetü'l-İlmîyye, 1672.
- Semhûdî, Ebû'l-Hasen Alî b. Abdullah. *Vefâu'l-vefâ bi aḥbâri dâri'l-Muṣtafâ*. nşr. Kâsım es-Sâmerrâî. 5 Cilt. Mekke: Mevsûatü'l-ḳur'ân li't-Türâsî'l-İslâmî, 2001.
- Süheylî, Ebû'l-Kâsım Abdurrahman b. Abdullah b. Ahmed. *er-Ravḏü'l-ünüf fi şerhi's-sîreti'n-Nebevîyye*. nşr. Umar Abdüsselâm es-Selâmî. 7 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâit-Türâsî'l-'Arabî, 2000.
- Şerefüddîn, Muhammed Abdülfettâh. *Ebû Bekiri's-Şiddîk ve benûhû*. Kahire: Mektebetü'l-'Ârâb, ts.
- Ṭanţâvî, Ali. *Ebû Bekir eş-Şiddîk*, Cidde: Dâru'l-Minâre, 1982.
- Tirmizî, Ebû 'İsâ Muhammed b. 'İsâ. *Sünenu't-Tirmizî*. nşr. Ahmed Muhammed Şâkir, Fu'âd 'Abdulbâkî. 5 Cilt. Mısır: Şirketu Muṣtafâ'l-Bâbi'l-Halebî, 1975.
- Vâkıdî, Ebû 'Abdullâh Muhammed b. 'Ömer b. Vâkıd el-Esemî. *el-Megâzî*. nşr. Marsden Jones. 3 Cilt, Beyrut: Dâru'l-'Alemlî, 1989.
- Zehabî, Muhammed b. Ahmed b. Osman. *Siyerü A'lâmu'n-nübelâ*. nşr. Şu'ayb el-Arnâût, 24 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 2001.

*Ek 1. Hicrî 3. Yılın İlk Aylarına Kadar Hârise b. Nu'mân'ın Arazisinde Evi bulunan Sahâbîler ve Hârise b. Nu'mân'ın Mescid-i Nebevî'nin Doğusunda Yer Alan Arazi-
sinin Tahmini Sınırları*

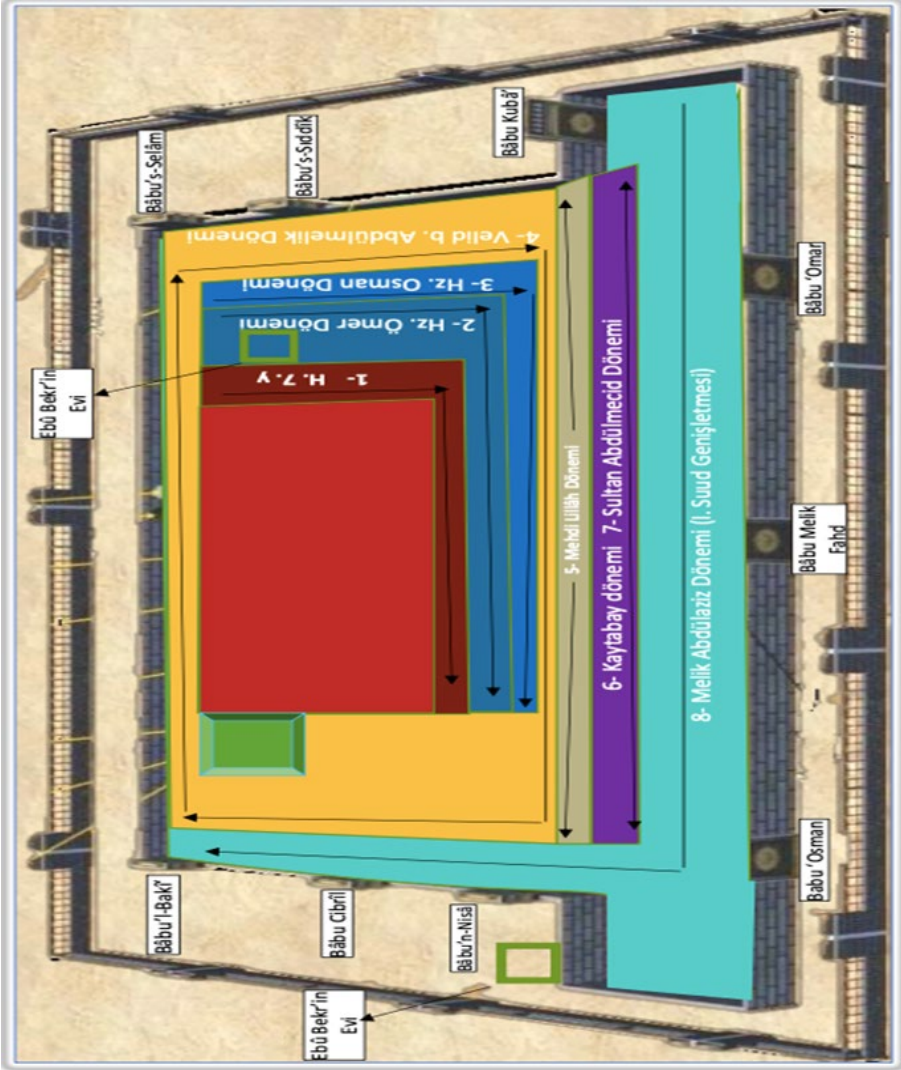
Ek 2. Hicrî 8. Yılda Mescid-i Nebevî'nin Doğu Tarafında Mevcut Olan Evler

Ek 3. Günümüzde Hz. Ebû Bekir'in Mescid-i Nevevî'nin Batı Cihetinde Bulunan Evinin Konumuna İşaret Eden Levha

Ek 4. Hz. Ebû Bekir'in Mescidinin Doğu ve Batı Cihetinde Bulunan Evleri

The Houses of the Companions in Madīna: A Case of Abū Bakr

(Extended Abstract)

After Abū Bakr immigrated to Madīna, he stayed as a guest of Banī Hārisah, which was at the border of al-Sunḥ region. After a while, he got married to a woman named Ḥabība from that tribe and was given a house in al-Sunḥ area. Thus Abū Bakr got his first home in Madīna through marriage. His wife Umm Rūmān, who later immigrated to Madīna, lived in this house, together with their children Asmā', Ā'isha, 'Abdallāh and his grandson 'Abdallāh ibn al-Zubayr, the firstborn Muslim in Madīna after the hijra as they he had no other place to stay. Ā'isha left this house in the second year of the hijra when she got married to the Prophet in the month of Shawwāl. Umm Rūmān and her sons left the house after the Prophet distributed lands and houses to his companions. Although Abū Bakr had other houses in later periods, he used this one more, especially in the early days of his Khalīfate. He turned one side of it into bayt al-māl (the house of money). Although there is no information about the fate of this house, it is known that it was in use, at least until the death of Abū Bakr.

Apart from the aforementioned house, Abū Bakr had two other houses on the east and west side of al-Masjid al-Nabawī. As it is known, the Prophet, after migrated to Madīna, distributed the houses and lands to the companions in order to solve the settlement problem.

Abū Bakr also benefited from this allocation. A house was given to him from the land of Hāritha ibn al-Nu'mān. This house is located at the eastern of the Prophet's Mosque in Zuqāq al-Baqī'. 'Uthmān ibn Affān's house was on the opposite. After Abū Bakr bought this house, he housed Umm Rūmān, Asmā' and 'Abdallāh, who were staying in the Banī Hārisah area. After the death of Umm Rūmān in the sixth year of hijra, Abū Bakr continued to use this house. Two years later, he married Asmā' bint Umais after the martyrdom of her husband Ja'far b. Abī Tālib in the Battle of Mu'ta, in 8/629. Thus, Asmā' bint Umais began to live in Abū Bakr's house in Zuqāq al-Bakī'.

Although Abū Bakr used his house in al-Sunḥ area as a center, he preferred to use his house in Zuqāq al-Bakī', to solve the problems of Muslims, to practice trade more easily in Madīna bazaar, and to be close to his community. That is why he carried bayt al-māl which was in al-Sunḥ to his house in Zuqāq al-Bakī'. This house witnessed many important events; discussion on the issue of appointing 'Umar as a Khalīfa and some other political events. Abū Bakr's illness started, said his last will and testament, and passed away there.

After Abū Bakr's death, this house was transferred to the Muammar family. The western part of this house was purchased by Rayṭa, the daughter of the first 'Abbāsīd caliph Abū'l-Abbās al-Saffāh, as well as the wife of the third

‘Abbāsīd caliph, Maḥdī Billāh. Rayṭa bought the western part of the Abū Bakr house and the south side of the Jabala house to build a large house for herself on the eastern side of the mosque. This house, which housed Abū Bakr’s family, was later transformed into the Hanafī Madrasa by a Turkish commander from Damascus. After the death of the commander, his body was transported here from Damascus. This madrasah, which had existed until recently, was destroyed during Sa’ūdī State’s first expansion. Today, this house is located in and has been within the area called Rahba al-Sharqīyyah in the Sa’ūdī State’s second expansion.

The third house of Abū Bakr was located on the western side of al-Masjid al-Nabawī. On the back of this house, there was a window called “Khavkha”, which is common in Madīna building culture. There was a gap between this facade and the wall of the masjid. By expanding the mosque in the seventh year, the gap was disappeared. Abū Bakr used this house to go to the mosque more easily and to host his guests. However, it is known that Abū Bakr was using this house when he was leading prayers close to the death of the Prophet. Meanwhile, the Prophet ordered to close all the doors opposite the mosque, except for this Abū Bakr house. Abū Bakr sold this house for four thousand dirhams to Hafsa bint ‘Umar, the Prophet’s wife, to help a delegation from Banī Taym during his caliphate. After Hafsa used the house for a while, it was purchased during the period of ‘Umar’s caliphate in order to expand of al-Masjid al-Nabawī. Although some thought that this house was included in the masjid during the era of ‘Uthmān b. Affān, it was accepted as a weak opinion.

After Abū Bakr’s house was included in al-Masjid al-Nabawī, his memory survived. A door was built with the name Abū Bakr in the area on the left side of this house. Despite the expansion of the mosque in the following periods, this section has continued to exist. A small room called Khizāna al-Hawāsil where some of the masjid’s property was located was built-in the area. There is an inscription “Khavkha Abī Bakr” which indicates both the related hadith and the existence of the house of Abū Bakr. These signs reminding the existence of this house have attracted many city historians and travellers, and they reflected their observation on their books.